

Արտաշես Քալանթարյան

ԲԱՑԵՔ ՁԵՆ ԱԶՔԵՐԸ

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ)

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

1. ԺԱԿ-ՀՈՎՍԵՓ
 2. ՄԱՆԻ- նրա կինը
 3. ԺԵՆԵՎԵՎԱ-ՀԱՅԱՐՓԻ- նրանց դուստրը
 4. ՄԱՆՎԵԼ- նախկին կոմպոզիտոր
 5. ԴԻԵԳՈ ՌՈՂԸԴԳԵՍ- վաճառական
 6. ՔԵՌԻ ԱՍՍՏՈՒՐ- Մարսելի վերջին վանեցին
 7. ՊՈՏՈՍՅԱՆ- ուսուցիչ
 8. ՄԱԴԱՍ ՏԻԲՈ- խանութի հաճախորդ
 9. ՄԱԴԱՍ ՄԻՄԻ- կարարեի հանդերձապահուհի
 10. ՄԻՇԵԼ- սպասավոր
- Տղաներ, աղջիկներ, երգչուհի, պարուհի, էստրադային նվագախումբ:*

Գործողությունը տեղի է ունենում մեր օրերում, Փարիզում և Մարսելում:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ

(Փարիզի արվարձաններից մեկը: Ժակ–Յոսեփի բնակարանը: Լայն ու ընդարձակ ճաշասենյակ: Կահավարված է խայտաբղետ ու ճոխ: Մեծ պատուհանից երևում են քաղաքի լույսերը: Երեկո է: Մարին հարդարել է սեղանը, որ նախատեսված է 15–20 հոգու համար: Նա հագնված է շքեղ, հուզված ու երջանիկ է: Խոսում է հեռախոսով:

Ժակը ընկղմված է խոր բազկաթոռի մեջ և հեռուստացույց է դիտում: Հնչում է ֆրանսիական թեթև ու հաճելի մի երգ:

ՄԱՐԻ – *(Հեռախոսով):* Մայո, բարի եղեք ավելացնել նաև ոստրեններ... տասնհինգ... ավելի ճիշտ քսան հոգու համար: Մեկ արկղ շամպայն: Իհարկե, լավագույնը: Գինն ինձ չի հետաքրքրում, մայո...

ԺԱԿ – *(Պարզվում է, որ նա լսում է կնոջը):* Գինը քեզ ինչո՞ւ պետք է հետաքրքրի:

ՄԱՐԻ – *(Թափահարում է ձեռքը):* Հինգ շիշ «Նապոլեոն», սեղանի թեթև գինիներ... (Ժակին): Պրովանսը լա՞վ է, Ժակ:

ԺԱԿ – Շա՛տ գիտեմ:

ՄԱՐԻ – Թող լինի պրովանս, ձեր ճաշակով, մայո: Եվ միրգ: Շատ: Բազմազան: Անանաս, նարինջ, բանան... խորհուրդ չե՞ի՞ք տա: Դուք շատ սիրալիր եք, մայո: *(Ժակին):* Ասում է բանանը թարմ չէ: Բայց լավ կլինեն թեկուզ ձևի համար մի քիչ վերցնե՞ինք: Ձեզ հետ չեմ, մայո, ոչ, ոչ, ես իմ մայրենի լեզվով եմ խոսում: Օ, ոչ, մենք հայ ենք: Չե՞ք լսել: *(Ժակին՝ ուրախացած):* Մեզ գիտի: Այնքան էլ լավ է ասում՝ «Աղմենիա»: Այո, մենք վերջերս ենք եկել Աղմենիայից...

ԺԱԿ – Կյանքդ մի պատմիր, ա՛յ կին...

ՄԱՐԻ – Ինչո՞ւ... Եվ անպայման սև խավիար... Ռուսական չունե՞ք... *(Ժակին):* Ներողություն է խնդրում, որ ռուսական չունի, որին մենք սովոր ենք: Ոչինչ, թող լինի պարսկական... շատ, շատ...

ԺԱԿ – *(Այլևս չհամբերելով):* Լսիր, ի՞նչ ես գլուխդ գցել շա՛տ–շատ, գիտե՞ս ինչ արժե խավիարը: *(Տեղից վեր է կենում):*

ՄԱՐԻ – *(Մեղմ):* Ժակ, սիրելիս, թող իմ ուզելով լինի... *(լսափողի մեջ):* Այսքանը, մայո, կես ժամից տա՞նք կլինի: Մեղսի, մայո... Եվ ծաղիկնե՛ր... ձեր ֆիրմայի նվե՞րը... Օ՛, մեղսի մայո, մեղսի բոկու, մայո... *(լսափողը ցած է դնում)...*

ԺԱԿ – *(Օտարելով):* Մեղսի մայո, մեղսի մայո... Այդ մեղսի մայոն հիսուն փունջ ծաղիկի գին կհանի քո պատվերից:

ՄԱՐԻ – Ինչպե՞ս կհանի, Ժակ...

ԺԱԿ – Է՛հ... ես քեզ խնդրում եմ, Մարի, վերջ տուր այդ շատ–շատին: Մտածիր, էլի, ա՛յ կին, սա քեզ համար Երևանը չէ...

ՄԱՐԻ – Հա, Երևանում էլ անանա՛ս կգտնեիր... բա չէ...

ԺԱԿ – Ես քեզ ուրիշ բան եմ ասում: Ինչո՞ւ ես սեղանը լցնում, ինչո՞ւ, մի քանի ընտանիքներում եղել ես, սուրճից բացի ի՞նչ են դրել առջևդ:

ՄԱՐԻ – Բայց մենք հատուկ հրավերք ենք անում, Ժակ:

ԺԱԿ – Կարծում ես նրանցը հասարա՞կ հրավերք է: Դե, հասկացանք, թող ճաշ էլ լինի, մի շիշ կոնյակ կամ շամպայն, բայց դու այնպես ես պատվիրում, ասես Գյուլպենկյանի ժառանգը լինես... Նապոլեոն, խավիար... մեղսի մայր...

ՄԱՐԻ – Ժակ, սիրելիս, ես ուզում եմ վայելել, հասկանո՞ւմ ես: Ես ուզում եմ ոտքս մի քիչ լայն պարզել... իրավունք չունե՞նք:

ԺԱԿ – Բայց այդպես որ գնա, երկու ամիս հետո ձեռքդ կպարզես... Սիրելիս: Մենք ինչի՞ տեր ենք, որ դու այդպիսի շռայլություններ ես քեզ թույլ տալիս...

ՄԱՐԻ – Մոն ամի, դու ուզում ես, որ իջնի՞ իմ տրամադրությունը:

ԺԱԿ – Տե՛ր աստված... ամբողջ աշխարհը գցում է իմ տրամադրությունը, իսկ ես միշտ պետք է մտածեմ նրա տրամադրությունը բարձր պահելու մասին: Տրամադրությունդ ինչո՞ւ է իջնում, սիրելի կինս, ես ուղղակի խնդրում եմ, որ ախորժակդ մի քիչ իջեցնես... Եկել ենք թե չէ, ամենաթանկ դերձակների մոտից դուրս չես գալիս:

ՄԱՐԻ – Ուրեմն ինչո՞ւ եկանք:

ԺԱԿ – Սկավե՛ց:

ՄԱՐԻ – Դու չէի՞ր ասում, թե գնում ենք վայելելու: Դու չէի՞ր ասում, թե գնում ենք, որովհետև ուզում ենք հարուստ ապրել, լավ ապրել, դու չէի՞ր ասում, թե մի թե հանցանք է շքեղ ապրելը...

ԺԱԿ – (*Հոգնած*): Մարի, ո՞վ է ասում, թե հիմա հակառակն եմ մտածում: Բայց այդ ամենի համար դրամ է պետք: Դրամ: Չե՞ս տեսնում, որ անհաջողությունները հետապնդում են ինձ, չե՞ս տեսնում, որ ասես անեծք իջած լինի գլխիս, որտեղ ոտք եմ դնում՝ չորանում է: Ո՞ւմ մտքով կանցներ, որ Խոսրովը հենց այդ օրերին կմեռնի, ո՞ւմ մտքով կանցներ, որ բժշկի իմ դիպլոմը այստեղ ուժ չունի և եթե նույնիսկ ուժ էլ ունենար՝ ո՞վ է ինձ բժշկի պաշտոն տվողը: Մարդիկ տարիներով հերթի են կանգնած և այն էլ կոնկուրսի հերթի: Ես կոնկուրսով անցնո՞ղ եմ, ես լեզո՞ւ գիտեմ...

ՄԱՐԻ – Ինչո՞ւ, դու ֆրանսերեն հիանալի ես խոսում:

ԺԱԿ – Այո, շուկայում: Բայց կարծեմ ոչ տիկին Բելայի չափ: Երևանում ֆրանսերենի ուսուցչուհի էր, իսկ այստեղ լվացքատանն է աշխատում:

ՄԱՐԻ – Ինչո՞ւ:

ԺԱԿ – *(Հեզոնելով)*: Երևի նախասիրության հարց է: Ինչո՞ւ: Տեր չունենք, տեր, ահա թե ինչու:

ՄԱՐԻ – Է՛, վա՞տ է, որ ես էլ տերեր եմ հավաքում: Մեզ մոտիկ մարդիկ են պետք, Ժակ, ազդեցիկ մարդիկ, իսկ սուրճով ազդեցիկ մարդի՛կ կհավաքես: Թող գան, հա՛, թող իմանան, որ մենք էլ ինչ որ բանի տեր ենք, թող մտածեն, թե նման սեղան բացողը հարուստ մարդ է անպայման... Իսկ հարուստ մարդու ձեռք բռնողը շատ կլինի:

ԺԱԿ – *(Մեկուսի)*: Այս կինն այնքան էլ հիմար չէ, ինչքան ցույց է տալիս, միայն ավստս, որ խելքն իմ դրամից այն կողմ չի անցնում, *(Բարձր)*: Ես բան չեմ ասում, Մարի: Միայն թե...

ՄԱՐԻ – Միայն թե–ն մի ըսեր: Վստահիր ինձ, Ժակ, ախր ես այստեղ ոնց որ ձուկը ջրում: Ախր ես ամբողջ կյանքումս սա եմ երագել: Մանավանդ որ, տեսնո՞ւմ ես, հո խանութից խանութ չեմ ընկնում, հո սրան–նրան չեմ խնդրում, հո խեղճ–խեղճ չեմ ժպտում, չեմ շողոքորթում մի ինչ որ բութ մսավաճառի, թե ինչ է ոսկորը քիչ տա: Բավական է միայն վերցնես լսափողը. «Լսում եմ, մադամ, ինչո՞վ կարող եմ ծառայել, մադամ, իսկույն, մադամ, հաճույքով, մադամ ...»:

ԺԱԿ – *(Երանության մեջ)*: Բադա՛մ, բադա՛մ, բադա՛մ... Այն օրն ի՛նչ լավ էիր երգում... Հա, դե քաղաքակիրթ աշխարհն ուրիշ է: Մեկ ասա Փարի գ...

ՄԱՐԻ – Փարի՛գ...

ԺԱԿ – Է՛, սա խոսքի համար եմ ասում:

ՄԱՐԻ – Ու մենք Փարիզում ենք, տեր աստված:

ԺԱԿ – Հո գուր չէ, որ ասում են Փարիզը աշխարհի կենտրոնն է:

ՄԱՐԻ – Հետո մենք կենտրոնում կապրենք, չէ՞, Ժակ...

ԺԱԿ – Տեսնենք, աստված տա:

ՄԱՐԻ – Անհարմար բան է, մոն շեր: Արդեն քանի ամիս է, ինչ Փարիզում ենք, բայց Լուվրը չենք տեսել...

ԺԱԿ – Բնիկ փարիզեցիներ կան, որ բնավ չեն տեսել...

ՄԱՐԻ – Ի՛նչ ես ասում, դա անհնարին է:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ, երեսուն տարի Երևանում ապրեցիր, մատենադարանը կամ էլ մեր պատկերասրահը տեսա՞ր:

ՄԱՐԻ – Համեմատելու բան գտար...

ԺԱԿ – Պատկերացրու, որ եթե լինեիր, կգտնեիր...

ՄԱՐԻ – Չգիտեմ, ինչ ուզում ես ասա, բայց կիրակի օրը օպերա ենք գնալու:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ հանկարծ օպերա:

ՄԱՐԻ – Նոր զգեստս պե՞տք է հագնեմ, թե չէ...

ԺԱԿ – Հա, քո զգեստները ինձ դեռ շատ հեռու կտանեն...

ՄԱՐԻ – Չէ, իսկապես ամաչելու բան է, մարդ էլ գա հասնի Փարիզ ու չտեսնի ոչ օպերան, ոչ Վերսալը, ոչ մյուզիկհոլլը, ոչ...

ԺԱԿ – Է՛, սրճարանից դուրս գալի՞ս ես, որ բան տեսնես...

ՄԱՐԻ – Ժակ, անգինս, իմ մանրիկ թուլությունները մի քարկոծի, խնդրում եմ: Ես երբևէ քեզ ստիպե՞լ եմ ծխելը թողնել...

ԺԱԿ – Դրան էլ կհասնենք...

(Դռան զանգ):

ՄԱՐԻ – Ժենեվեան է:

ԺԱԿ – Հա, այդքան շուտ էլ Ժենեվեա կտեսնես:

(Գնում է, քիչ անց վերադառնում է մի ծաղկեփունջ ձեռքին):

Վերցրու, խնդրեմ, երկու հազար ֆրանկ արժե...

ՄԱՐԻ – Ի՛նչ ես ասում, այս ծաղկեփո՞ւնջը...

ԺԱԿ – Քո պատվերն էլ հետը:

ՄԱՐԻ – Է՛, այդքան գումար գրպանումդ կա՞ր:

ԺԱԿ – Գարսունն ասաց, թե շտապելու հարկ չկա, թե տերը ամսվա վերջին հաշիվը կներկայացնի...

ՄԱՐԻ – Տե՛ր աստված, ի՛նչ բարքեր են, ի՛նչ վստահություն, ի՛նչ կուլտուրա: Խենթանալու բան է:

ԺԱԿ – Համբերիր, ամսվա վերջին կխենթանաս: Ըստ որում, եթե զանգահարելու փոխարեն նեղություն քաշեիր ինքդ խանութ գնալ, հարյուր ֆրանկ կտնտեսեիր:

(Փորձում է տեղավորել ծաղիկները):

ՄԱՐԻ – Ամա՛ն, մի մանրանա, հոգիս... Տուր, դա տղամարդու գործ չէ... *(Դնում է սափորի մեջ, հիանում է, երգում է ակամա):*

*Ծաղիկնե՛ր, ծաղիկնե՛ր, անթառամ ծաղիկներ,
Իմ սիրո կարոտի դուք անխոս վկաներ...*

ԺԱԿ – Հյուրերը չե՞ն ուշանում:

ՄԱՐԻ – *(Նայում է ժամացույցին):* Ի՞նչ ես ասում, դեռ կես ժամ կա:

ԺԱԿ – Իսկ չնայեցի՞ր, մեր հարևանների մեջ հայեր չկա՞ն:

ՄԱՐԻ – Այդքան ֆրանսիացու մեջ հա՛յ կգտնվի... Մեկին կասկածեցի, փորձեցի հարցնել, բայց այնպես նայեց, որ իմ կարծիքով ոչ թե հայ, իսկի ֆրանսիացի էլ չէր: Ավելի շուտ թուրքի էր նման: Ասում են այստեղ թուրքեր էլ շատ կան, ճի շտ է, Ժակ:

ԺԱԿ – *(Նորից տեղավորվում է, հեռուստացույցի առջև):* Էհ, մարդ բան ու գործ չունենար, նստեր հեռուստացույց նայեր: *(Պտտեցնում է բռնակը)* Որ ալիքը բռնում ես, մի հետաքրքիր բան կա: Իսկ ռեկլամները... Ափսոս միայն, որ գույներ չկան...

ՄԱՐԻ – Քանի անգամ ասացի մեր «Ռուբինը» հետներս տանենք, *(Հեզոնելով):* Այնտեղ թափվա՛ծ է...

ԺԱԿ – Է, սո՛ւտ է, թափված է, էլի, բայց շատ թանկ է անտերը: Ավտոմեքենայի գին ունի: Ոչինչ, գործերս որ հաջող գնան, գունավոր հեռուստացույց էլ կգնենք, այ կնիկ, չմտածես... Ասենք լավ էլ մտածող գտա:

(Հեռուստացույց է նայում):

ՄԱՐԻ – Ժակ:

ԺԱԿ – Ըհը:

ՄԱՐԻ – Սիրելիս, պարոն Կապրիելյանին հիշեցրու, թող լոտոն էլ հետը բերի: Նրանք լոտո ունեն, վերջը կխաղանք:

ԺԱԿ – Է՛, դուրս եկած չի՞ լինի արդեն:

ՄԱՐԻ – Փորձիր, ո՞վ գիտե...

(Ժակը վերցնում է լսավողը, հավաքում է համարը):

ԺԱԿ – Այո, պարոն Կապրիելյանի բնակարանն է, պարոնը կխնդրեմ: Ինչպե՞ս, տանը չէ՞: Նո՞ր դուրս եկավ: Տուն չի՞ եկել: Տարօրինակ է: Մենք իրեն կսպասենք, պայմանավորվել էինք: Դա... Իսկ ո՞ւմ հետ պատիվ ունեմ խոսելու: Եղբա՞յրն է: Եթե գա, շատ կխնդրեմ, ասեք թող լոտոն էլ հետը բերի: Լոտո, լոտո... Այո, ասեք, որ անհամբեր սպասում ենք...

ՄԱՐԻ – Տանը չէ՞ր...

ԺԱԿ – Բան չհասկացա: Ասաց եղբայրն է: Բայց քիթս կկտրեմ, որ իր ձայնն էր:

ՄԱՐԻ – Է՛, եղբոր ձայնը նման չի՞ լինի, ինչ է: Գուցե գործատեղից ուղիղ մեր տո՞ւն է գալիս:

ԺԱԿ – Երանի այդպես լինի... Շատ տարօրինակ էր... Արդեն ժամը ութն է, բայց ոչ ոք չկա: Ասենք, հայ ենք, չէ՞, մինչև մի երկու ժամ չուշանանք, ո՞նց կլինի... Վեցին պիտի ասեինք, որ ութին գային...

(Նորից տեղավորվում է հեռուստացույցի մոտ):

ՄԱՐԻ – Ժակ:

ԺԱԿ – Հը...

ՄԱՐԻ – Ժակ, համենայն դեպս պարոն Մեսրոպին զանգ տուր:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ, դու ինչպես հարկն է, չե՞ս ասել:

ՄԱՐԻ – Ինքը տանը չէր, տիկին Սիրանի հետ խոսեցի, ասաց Մեսրոպը գա, տեսնենք...

ԺԱԿ – *(Տեղից վեր է կենում):* Է՛, տեսնենքով բա՞ն կլինի: Համարը ո՞րն է: Հա՛ (մտնենում է հեռախոսի պահարանին, հավաքում է համարը), Այո, բարև ձեզ, Պարոն Մեսրոպը կուզեմ: Կքնանա՞: Ինչպես թե, մեզ հյուր պետք է գար: Չե՞ք գիտեր: Իսկ ո՞վ է, դո՞ւստրն է: Սիրելի օրիորդ, հեռախոսի մոտ կանչեք, խնդրում եմ...

ՄԱՐԻ – Քնա՞ծ է:

ԺԱԿ – Ավանակ... պարոն Մեսրո՞պ: Իսկ մենք անհամբերությամբ ձեզ ենք սպասում, հարգելի բարեկամ: Տիկին Մարին իսկական հայկական սեղան է բացել: Ի՞նչ, ինչո՞ւ, վատառո՞ղջ եք, ո՞չ:

ՄԱՐԻ – *(Մտնեցել է):* Ի՞նչ է ասում, ի՞նչ է ասում...

ԺԱԿ – Սպասիր: Պարոն Մերոպ... պարոն Մերոպ, ես ի՞նչ դավաճան եմ... Ես մի դժբախտ մարդ եմ... Ես ի՞նչ եմ ասել, կամ ի՞նչ եմ արել, որ դավաճան եմ... Այնտեղ չուզեցինք ապրել, այստեղ ենք եկել ապրելու, դրա մեջ ի՞նչ կա... Եվ կապրենք, այո, կարծում եք մեռնելու է ենք: Առանց...

ՄԱՐԻ – Ի՞նչ էր ասում, Ժակ, ինչ էր ասում...

ԺԱԿ – *(Կանգնած է ցնցված, լսափողը դեռևս ձեռքին):* Սա՞ ինչ բան էր: Անասուն դու անասուն... մարդու երեսին այդպիսի խո՞սք կասեն... Ասում է ես դավաճանի հետ սեղան չեմ նստի... Այդ խոսքն իսկի այնտեղ չէին ասում... Քե՞զ ինչ եմ արել, այ մարդ, որ դավաճան դարձա... Կյանքումդ իբրև տուրիստ անգամ հայրենիք չես եկել, իսկ ես ապրել եմ երեսուն տարի: Ու հիմա դու դավաճան չես, ե՞ս եմ դավաճան...

ՄԱՐԻ – Հանգստացիր, Ժակ, հանգստացիր, մոն ամի, խմիր, խմիր, նապուլեոն է...

ԺԱԿ – Դե դենը կորցրու քո այդ նապուլեոնը...

(Մարին շփոթված խմում է):

ՄԱՐԻ – *(Փղձկալով):* Ի՞նձ ինչու ես կոպտում, Ժակ, ես քո նկատմամբ այդքան ուշադիր եմ, ես քեզ հետ այսքան քնքուշ եմ խոսում, դու ինձ ինչո՞ւ ես վիրավորում, ե՞ս ինչ եմ արել, Ժակ...

ԺԱԿ – *(Հառաչելով):* Դե լավ, լավ, ներիր մա շեր, դե լավ, կուզե՞ս խմենք: Խմե՞նք: Ահա, միայն թե դու ինձ արադ տուր, արադ, արադ չունե՞նք...

ՄԱՐԻ – Սա չէ՞, որ վրան բակի է գրված:

ԺԱԿ – Դա է, դա, նույն զիբիլն է: Լցրու, դու քեզ նապուլեոն լցրու, Մարի:

ՄԱՐԻ – Կուզե՞ս ես էլ բակի խմեմ, Ժակ...

ԺԱԿ – Չէ, դու նապուլեոն խմիր, իսկ ես արադ կխմեմ... Մեր կենացը, Մարի, առավել քան երբեք մենք պետք է հաշտ ու խաղաղ լինենք, մենք իրար պետք ենք, մաման:

ՄԱՐԻ – Դու գիտես: Որ ես միշտ էլ քեզ սիրել եմ, Ժակ:

ԺԱԿ – Գիտեմ, նախ Փարիզը, հետո ինձ...

ՄԱՐԻ – Դու խոստացար, որ իմ փոքրիկ թուլությունները պետք է ներես, Ժակ: Խմե՞մ, Ժակ...

ԺԱԿ – *(Նյարդային ծիծաղով):* Խմիր, խմիր ու ինձ արադ լցրու, արադ...

(Խմում է միանգամից ու հանկարծ կերպարանափոխված տխուր Մարիին է նայում):

ՊԱՏԿԵՐ

(Նույնը, հետո Հայարփին):

(Ներսէ Է ընկնում Հայարփին: Ներսէ Է ընկնում պարելով: Նա երջանիկ է, գրկում, համբուրում է հորը, պտտվում է մոր հետ, ծիծաղում ու երգում է):

ՀԱՅԱՐՓԻ – Օ, որ իմանաք որքան երջանիկ եմ ես, մաման, որ իմանաք որքան երջանիկ եմ ես... թույլ տվեք համբուրել ձեզ, պարոն Ժակ...

ԺԱԿ – Այ աղջիկ, խմած հո չե՞ս...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Խմածն ի՞նչ է, հարբած եմ, հայրիկ, հարբած եմ, մայր, թույլ տվեք վախ պարել ձեզ հետ, պարելե՞ վու ֆրանսե...

ՄԱՐԻ – (Միքազորով): Խենթո՛ւկ...

ԺԱԿ – Թող, այ աղջիկ, շունչս կտրվեց, ես քո հալը չունեմ...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Սա ինչ քաղաք է, հայրիկ, սա ինչ քաղաք է, հեքիաթայի՛ն, չքնաղ, անկրկնելի...

ԺԱԿ – Բա ես քեզ ի՞նչ էի ասում, անպիտան:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Բոլոր ածականները խեղճ ու կրակ չխկչխկաններ են Փարիզի մոտ: Իսկ հրապարակը... Ասես հարյուր անգամ տեսած լինեի երազում, անգիր գիտեի, ես հանգիստ կարող էի գիդ աշխատել ուրիշների համար: Ախր այնքան ենք կարդացել, այնքան ենք կինոներում տեսել... Եվ ոչինչ չի փոխվել, թանգարան է, իսկական թանգարան... գնացի Նոտր դամ, սկզբում մեկ անգամ վազելով պտտվեցի չորս կողմը, հետո հանգիստ քայլերով մի անգամ էլ պտտվեցի, ներս մտա, շունչս կտրվում էր, երգեհոն էին նվագում, Բախ... Ես կանգնել ու լաց էի լինում, չգիտեմ ինչից, այնքան, այնքան գեղեցիկ էր... Ես մատներով թաքուն շոշափում էի քարերը...

ՄԱՐԻ – Դե լավ, նստիր, գլուխս պտտվեց...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Չեմ կարող, թեև ոտքերս ասես իմը չլինեն... Շոշափում էի քարերը ու մտածում էի. այս քարերը շոշափել է նաև Էսմերալդան, իսկ վերևից, ինչ որ տեղից հիացմունքով նրան է նայել դժբախտ Կվազիմոտոն... Չէ, դուք չեք պատկերացնի, պապ, դու Նոտր դամում եղե՞լ ես:

ԺԱԿ – Հա, փոքր ժամանակ...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ուզում էի մեկ-մեկ համբուրել բոլոր քարերը, բայց ամաչում էի, ուզում էի ծունկ չոքել: Մեկ անգամ էլ այդպես Էջմիածնում է եղել, երբ պատարագ էր նվիրված Պարույր Սևակին և Կաթողիկոսը լաց էր լինում: Մեկ էլ տեսա, որ ես ծնկել եմ: Հա, անընդհատ, անընդհատ տուրիստների նոր խմբեր էին մտնում Նոտր դամ: Նրանք այնքան բարձր

են խոսում: Ես լինեի, չէի թողնի, որ տուրիստները մտնեն Աստվածամոր տաճարը: Չի կարելի...

ՄԱՐԻ – Դրամի խնդիր է, ջանքում:

ԺԱԿ – Էյֆել չբարձրացա՞ր...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ինչպե՞ս կարող էի չբարձրանալ: Հսկայական մի վերելակով բարձրանում հա բարձրանում էինք: Մեկ-մեկ թվում էր, թե ուղղակի դու սենյակում ես և սենյակդ է բարձրանում և ոչ թե վերելակը:

ԺԱԿ – Սրան Փարի՛զ կասեն, Փարի՛զ...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Հասա ամենավերևի աշտարակը, տոմսս կնքել տվեցի հուշակնիքով, կոպեկ նետեցի ու սկսեցի հեռադիտակով դիտել Փարիզը... Ես այդպիսի գեղեցկություն էրբեք չեմ տեսել...

ՄԱՐԻ – Բա որ ասո՛ւմ էի, բա որ ասո՛ւմ էի... Ժակ, ես էլ եմ ուզում տեսնել, ախր ես Փարիզը չեմ տեսել...

ԺԱԿ – Փոքր ժամանակ՞ էլ չես տեսել:

ՄԱՐԻ – Ո՛չ. մերոնք Մարսելից դուրս չեն եկել երբեք:

ԺԱԿ – Կտեսնես, լավ, կտեսնես...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Կանգնել նայում էի ու մեկ էլ սկսեցի պատկերացնել, թե ես որտեղ եմ ու զլուխս սկսեց պտտվել...

ՄԱՐԻ – Աման, հո չընկա՞ր...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Եվ գիտե՞ք որտեղից էի ինձ նայում: Երևանից: Ու գիտե՞ք ոնց: Ասես թե ես Երևանում եմ, պառկած եմ մեր պատշգամբում ու պատկերացնում եմ աշխարհի քարտեզը: Ահա Հայաստանը, ահա Սև ծովը, ահա Բուլղարիան, ահա Շվեյցարիան, ահա և Ֆրանսիան... Ֆրանսիան, հետո ահա և Փարիզը... Ու Փարիզում, Էյֆելյան աշտարակի վրա կանգնած պաղպաղակ է ուտում, ո՞վ, դարձյալ ես: Դա այնքան ծիծաղելի էր, ու այնքան հետաքրքիր էր... Մենակ ափսոսում էի, որ մեր դասարանցիները հետո չէին... Ա՛խ, ինչ ասես կտայի, միայն թե իմ կողքին լինեին մերոնք:

ԺԱԿ – Հա, արտասովոր քաղաք է Փարիզը, ով մի անգամ տեսնում է, չի մոռանում այլևս...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Օ՛յ, արդեն ուշ է: Իսկ ես սոված մեռնում եմ: Մաման, ես ինչ համով բաներ են, ուտե՞մ:

ՄԱՐԻ – Սեղանը մի խառնիր, գնա խոհանոցում կեր... Ամեն ինչ էլ կա, աղջիկս:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Իսկ ո՞ւմ համար եք այսպես զարդարել:

(Ժակն ու Մարին նայում են իրար):

ՄԱՐԻ – Հյուրերի ենք սպասում, աղջիկս:

(Հայարփին մտնում է խոհանոց: Նրա ձայնը):

Իսկ Մանվելը գալո՞ւ է:

ԺԱԿ – Հա, կանչել եմ:

(Հայարփին ներս է գալիս՝ ձեռքին բռնած երջիկ ու հաց, ուտում է և հետո էլ խոսում):

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ուրեմն այս վերջին շաբաթում տրամվայ նստել եմ, ավտոբուս նստել եմ, հա, գիտե՞ք, որ Փարիզում երկհարկանի ավտոբուսներ էլ կան, Անգլիայից են բերել: Բայց ոչ ոք երկրորդ հարկ չի բարձրանում, սովոր չեն ու այդպես էլ սլանում են ավտոբուսները՝ դատարկ երկրորդ հարկով, երբ առաջինում կանգնելու տեղ էլ չկա:

ԺԱԿ – Հա, ավանդապաշտ մարդիկ են:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Հա, ուրեմն ավտոբուս նստել եմ, մետրո նստել եմ, կառք նստել եմ...

ՄԱՐԻ – Կա՞նք որտեղ ես նստել, ա՛յ սատանա...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ֆերո փողոցում, իսկ գիտե՞ք դա ինչ փողոց է, այնտեղ Աթոսն էր ապրում:

ՄԱՐԻ – Աթոսն ո՞վ է, Ժենեվկա:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Երեք հրացանակիրներից չորրորդը, ինչպես...

ԺԱԿ – Ի՞նչը ինչպես...

ՀԱՅԱՐՓԻ – *(Հանգիստ):* Այդպես Աշոտն էր ասում, հայրիկ:

ԺԱԿ – Հա՛... լավ տղա էր: Բայց դու չե՞ս վախենում, այ աղջիկ, որ այդպես ազատ–համարձակ թափառում ես: Մա քեզ համար Երևանը չէ, Բալիկս:

ՀԱՅԱՐՓԻ – *(Թափ է տալիս ձեռքը):* Է՛հ, առայժմ ոչ մի գանգստերի չեմ հանդիպել:

ՄԱՐԻ – Իսկ որ տեսնես կճանաչե՞ս, որ զգուշանաս...

ԺԱԿ – *(Քնճիծաղով):* Ինչպե՞ս չի ճանաչի, գլխարկների վրա գրված է «գանգստեր»:

ՄԱՐԻ – Իսկապե՞ս:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Օ՛հ, մաման, դու էլ ամեն ինչի հավատում ես: Հա, բայց մի բան էլ ասեմ, պապ, սրանք մեզանից վատ են հագնվում:

ԺԱԿ – Ովքե՞ր, փարիզեցիներ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Հա, ազնիվ խոսք, Երևանում ավելի ճաշակով ու մոդեռն են հագնվում:

ՄԱՐԻ – Ավելի, քան մոդաներ ստեղծող Փարիզը՞: Կուղիոգ...

ԺԱԿ – Միշտ էլ պապից ավելի ուղղափառներ գտնվում են, դու իրավացի ես, Ժենեվա, ես էլ եմ նկատել և նկատել եմ, որ սրանք պարահանդեսի զգեստով շուկա չեն գնում:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Հին անեկդոտ է, հայրիկ, մեզ մոտ էլ վաղուց չեն գնում: Ես ուրիշ բան եմ ասում: Նայում ես ցուցափեղկերին, խենթանալ կարելի է, ի՛նչ զարդեր կան, ի՛նչ հագուստներ, ի՛նչ մուշտակներ, ի՛նչ կոշիկներ, չես կարողանում աչքերդ կտրել, ժամերով կարելի է կանգնել ու նայել...

ՄԱՐԻ – Բա հո գուր չեն ասում՝ Փարի՛զ...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Բայց ժողովուրդը չի հագնում, հատուկ հետևում էի, ճիշտ եմ ասում, մամ, ժողովուրդը այդ հրաշալի բաները չի հագնում:

ԺԱԿ – Իսկ դու գներին էլ նայո՞ւմ էիր, Ժենեվա... Թե՞ մայրիկիդ նման գները քեզ էլ չեն հետաքրքրում:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ի՞նչ (նա շփոթված է):

ԺԱԿ – Կերա՞ր (քրքջում է): (Օրծաղում է նաև Հայարփին, կրկին գրկում է հորը, քաշքշում է):
Օ՛ֆ, բաց թող, Ժենեվա, հանգիստ թող: Ջանմ, չմեծացավ այս աղջիկը:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ե՞ս: Ես լրիվ մեծացել եմ, հայրիկ: Եվ որպեսզի մի անգամ էլ համոզվես, հենց հիմա նորից գնում եմ զբոսնելու:

ՄԱՐԻ – Ո՞ր, դու ոչ մի տեղ էլ չես գնա, լսո՞ւմ ես:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Կգնամ, մաման, ըստ որում այստեղ տասնչորս տարեկանից արդեն ծնողներին չեն էլ հարցնում: Իսկ ես շուտով տասնութ տարեկան կդառնամ:

ԺԱԿ – Դե, դե, դու իսկապես որ ձեռքից գնում ես: Աղջիկս, դու արդեն մեծ ես և պետք է հասկանաս, որ Փարիզը վտանգներով լեցուն է: Ժամը հինգից հետո տարեց մարդիկ անգամ զբոսայգիներ չեն մտնում, ահավոր է, հասկանո՞ւմ ես: Ըստ որում ոստիկանները չեն թողնում: Տես բանն ուր է հասել:

ՄԱՐԻ – Երեկվա հեռուստատեսային լուրերում տասնհինգ կողոպուտի դեպք պատմեցին, օրը ցերեկով, լսո՞ւմ ես, սարսափ...

ԺԱԿ – Այդպես է: Հարբածներով ու կասկածելի մարդկանցով լի է գիշերային Փարիզը, Ժենեվեա: Ես նույնիսկ անհարմար եմ զգում վտանգները թվել քեզ... առևանգումներ են լինում, հասկանում ես, բռնի...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Իսկ ինչո՞ւ այդ մասին մեզ մոտ չէիք ասում:

ՄԱՐԻ – Որտե՞ղ մեզ մոտ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Մեզ մոտ, մեզ մոտ, Հայաստանում ինչո՞ւ չէիք պատմում, որ այդպիսի սարսափելի քաղաք է Փարիզը: Այդ ինչո՞ւ էր Փարիզի ամեն ինչը ձեզ թվում հեքիաթ ու հրաշք... Թե՞ դուք ուրիշ Փարիզի մասին էիք խոսում մեզ մոտ:

ԺԱԿ – Դե բավական է, չափն անցար, մեզ մո՛տ, մեզ մո՛տ... մեզ մոտը մոռացիր, լսո՞ւմ ես, մեզ մոտ այլևս չկա, պրծավ...

ՄԱՐԻ – Ժենեվեա...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Այդ ձե՛զ համար չկա: Եվ ինձ մի սպառնացեք: Ես ձեզանից չեմ վախենում: Ինձ համար Հայաստանը միշտ կա: Ես վերադառնալու եմ մեզ մոտ, լսո՞ւմ եք, մեզ մոտ, ես այստեղ զբոսաշրջիկ եմ, տուրիստ, պա՛րզ է: Տուրիստ: Ես ուզում եմ շատ բան տեսնել, շատ բան լսել, ես արդեն սիրում եմ այս քաղաքը և ուզում եմ աչքերիս մեջ պահել նրա ցերեկն էլ, գիշերն էլ, վատն էլ, լավն էլ, բարի մարդկանց էլ, չարերին էլ, ամեն ինչ, որովհետև դրանք իմը չեն, ես կողմնակի մարդ եմ, ես տուրիստ եմ, որը տուն է վերադառնալու, իր տունը:

(Ժակը սպառնալիորեն մոտենում է):

ՄԱՐԻ – Ժակ, չմոտենաս, չե՞ս տեսնում, որ հիվանդ է...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Թող մոտենա, մամա, թող խփի, որովհետև մեկ է, ես նրանից չեմ վախենում: Որովհետև ես տուն եմ գնալու, մեր տուն... Լսո՞ւմ եք:

ԺԱԿ – Թող, թող, ես իսկապես կսպանեմ այդ շան լակոտին... Ահա, ահա թե ով է մեր ձախորդությունների պատճառը...

ՄԱՐԻ – Ժակ, Ժակ...

(Հնչում է դռան զանգը):

Եկան...

(Հայարփին նետվում է դուռը, լսվում են ինչ-որ ձայներ, դռան չխկոց, ներս է մտնում Մանվելը):

ՊԱՏԿԵՐ

(Ժակը, Մարին ու Մանվելը):

ՄԱՆՎԵԼ – Այդ ո՞ւր այդպես փախավ, ի՞նչ է պատահել...

ՄԱՐԻ – Ժակ, հասիր, ուրեմն գնաց...

ՄԱՆՎԵԼ – Կողքովս այնպես անցավ, որ քիչ էր մնում ընկնելի...

ԺԱԿ – Դե թող, ջանմ, ո՞ւր պիտի գնա, մի քիչ կզբոսնի, կվերադառնա խելառը:

ՄԱՆՎԵԼ – Բարի երեկո, ողջույն, տիկին Մարի, այս ծաղիկը ձեզ... Կներեք, այսօր, ինչպես ասում են, ես մի քիչ արդեն եմ...

ՄԱՐԻ – Է՛, պարոն Մանվել, իբրև թե դուք ո՞ր օրը արդեն չեք:

ՄԱՆՎԵԼ – Հողը մեր գլխին, մենք էլ պարոն դառանք: Չէ, չէ, տիկին Մարի, հավատացեք, որ ես այստեղ չեմ էլ կարողանում հարբել ոնց որ պետքն է: Ամբողջ օրը խմում եմ ու չեմ հարբում: Սոսկալի բան է ու սոսկալի է թանկ է նստում: Բախտավոր են այն մարդիկ, որ մի բաժակով հարբում են: Ամբողջ կյանքում նախանձել եմ դրանց: Հոպ, և երջանիկ է...

ՄԱՐԻ – Ջանմ, նախանձելու բան գտաք:

ԺԱԿ – *(Գրգռված):* Հիմա ի՞նչ անենք, այ կնիկ:

ՄԱՆՎԵԼ – *(Նոր է նկատում սեղանը):* Սա՞ ինչ բան է: Սպասեք, սպասեք, հեռվից նայեմ, սպասեք հիմա էլ այս կողմից... Հաստատ նոր տարվա սեղան է... Երևանում...
(Մոտենում է խոճկորին): Ես քո մոռլթը ուտեմ, ազիզ, վաղուց չէի տեսել: Ո՞նց ես, ոնց... լավ, ավելի մոտիկից կծանոթանանք...

ԺԱԿ – Հասկանո՞ւմ ես, որոշեցի մի թեթև խնջույք կազմակերպել...

ՄԱՆՎԵԼ – Թեթև՞, սա այստեղի մի տարվա ուտելիքն է, այ ախպեր: Եվ ո՞ւմ համար է այս թեթև սեղանը:

ԺԱԿ – Ուզեցի մի քանի հայրենակիցների հրավիրել... Դե, գիտես ինչ, օտարության մեջ ենք, պետք է ճանաչենք, օգնենք իրար...

ՄԱՆՎԵԼ – Չեն գա:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ...

ՄԱՆՎԵԼ – Նապոլեոն՝... Ես այստեղ դեռ չեի տեսել... Թե՞ հետո ես բերել Մոսկվայի
«Մետրոպոլ»-ից: Կարելի՞ է փորձել:

ՄԱՐԻ – Համեցեք, համեցեք, *(բաժակ է մոտեցնում)*:

ՄԱՆՎԵԼ – Շնորհակալություն... սուտ բան է, մերին չի հասնի... «Նաիրի» կոլեկցիոն... ահա
կոնյակների գլուխգործոցը, հավատացեք ինձ, սա ձեզ մի մարդ է ասում, որն իր
հայրենիքում հայտնի էր ոչ այնքան իբրև կոմպոզիտոր, որքան դեզուստատոր:
*(Նկատում է Ժակի անհամբեր շարժումը, մի բաժակ էլ է լցնում, խմում, փակում է
աչքերը, փայելում, ապա ասում)*: Չեն գա:

ԺԱԿ – Բայց ինչո՞ւ...

ՄԱՆՎԵԼ – Երկու անգամ էլ ես հիմարություն ունեցա թեթև խնջույք կազմակերպելու և այն էլ
«Շերաթոն»-ում: Կարողությանս կեսը վատնեցի և ընդամենը խմեցի մի շիշ գինի՝
մետրոպոլի հետ: Որովհետև նա միակն էր այս քաղաքում, որ ինձ ասում էր «Մայր
կոմպոզիտոր...»:

ՄԱՐԻ – Հա, բայց հրավիրես ու չգա՞ն, ապշելու բան է:

ՄԱՆՎԵԼ – Չեն գա, որովհետև նրանք մեզ համարում են դավաճան...

ԺԱԿ – Մանվել, մի նեղանա, խնդրում եմ, բայց քոնը բոլորովին ուրիշ խնդիր է:

ՄԱՆՎԵԼ – Ինչո՞ւ, որովհետև ես գնացքից եմ ցատկել, իսկ դուք եկել եք տոմսով:

ՄԱՐԻ – Իսկ գնացքից ինչո՞ւ էիք ցատկում, պարոն Մանվել, վտանգավոր չէ՞ր:

ԺԱԿ – Օ՛հ, առակի լեզվով է ասում, Մարի, *(Մանվելին)*: Թեկուզ...

ՄԱՆՎԵԼ – Եթե այդ իմաստով նայենք, իմ վիճակը ավելի նախընտրելի պետք է լիներ:

ԺԱԿ – Չեմ հասկանում, ինչո՞ւ:

ՄԱՆՎԵԼ – Որովհետև ինձ նմաններին նայում են իբրև այլախոհների, հասկանո՞ւմ ես, դա
հիմա մոդա է: Իբրև թե մենք սկզբունքի համար ենք հայրենիքից փախել: Դե, մինչև որ
մոտենում են, տնտղում, տեսնում են, որ դու ոչ թե իրենց ուզած այլախոհն ես, այլ
պարզապես հիմար լակոտի մեկը, նոր ձեռք են քաշում ու գոքանչի անեկդոտի նման
պատուհանից ցած նետում, թե ազատությո՞ւն ես ուզում, խնդրեմ, գնա ազատ
ապրիր...

ՄԱՐԻ – Հա, իսկապես, դո՞ւք ինչու եք այստեղ եկել, այնտեղ, կին ունեք, չէ՞:

ՄԱՆՎԵԼ – Տո հենց այդ կին կոչվածից եմ փախել, տիկին Մարի, այդ կնոջից, բայց դե ո՞ւմ ասես, որ հավատա:

ԺԱԿ – Այ մարդ, բա մի կնոջ պատճառով...

ՄԱՆՎԵԼ – Դե եթե այդ կնոջն էլ ավելանում է մի անասուն, որը մեր նվագախմբի դիրիժորն էր ու անընդհատ բոլորի մոտ ասում էր, թե ինձանից երաժիշտ դուրս չի գա, երբ ես կոնսերվատորիա եմ ավարտել, պրոֆեսիոնալ դաշնակահար եմ, իսկ ինքը շրջանային մշակույթի տան դիրիժորական խմբակում չափ տալ է սովորել միայն...

ԺԱԿ – Հետո՞...

ՄԱՆՎԵԼ – Էլ ի՞նչ հետո... դրան գումարի նաև ուղեղի ժամանակավոր մթագնում և...

ՄԱՐԻ – Կներեք, պարոն Մանվել, բայց դուք իրոք որ հիմար եք: Ի՞նչ է, այստեղ անասուններ չկա՞ն...

ԺԱԿ – Մարի...

ՄԱՆՎԵԼ – Դուք շատ բարի եք, տիկին, դուք չափազանց մեղմ եք արտահայտվում: Ես այստեղ ու այնտեղ ինձ հանդիպած բոլոր անասուններից ամենախոշորն եմ:

Եվ ուրեմն այդ առիթով թույլ տվեք մի բաժակ էլ խմել...

(Լցնում է: Ժակն էլ իր բաժակն է լցնում):

ՄԱՐԻ – Ինձ էլ լցրու, Ժակ: Խմեք որքան ուզում եք, պարոն Մանվել, միայն թե չհարբեք, ինդդրում եմ: Մի բան կերեք, խիր... Ժակ, Ժակ, ի՞նչ անենք... Ախր ոչ ոք չեկավ, Ժակ...

ԺԱԿ – Ջհանդամի տակը թե չեկան: Մեր գյուղացիները հազար անգամ ճիշտ են, որ մինչև հյուրը տուն չմտնի, ոչխարը չեն մորթում: Դու այսօր քառասուն ոչխար մորթեցիր, մաղամ Մարի... Եվ հյուրերդ չեկան...

ՄԱՐԻ – Ի՞նչ ոչխար, ախ հա՛... Մեկ անգամ էլ զանգ չտա՞մ:

ԺԱԿ – Չէ, բավական է, չեկան, չեկան...

ՄԱՐԻ – Ամա՛ն, ճիշտ է, չեկան, չեկան, ավելի վատ իրենց համար, ես իմ քեֆը չեմ փչացնի: Գնամ հագնվելու, պարելու ւ եմք, պարոն Մանվել...

ՄԱՆՎԵԼ – Ե՛ս: Հաճույքով: Ձեր կենացը, չքնադափայլ տիկին Մարի...

ՄԱՐԻ – Հիմա տոնական զգեստս կհագնեմ, նոր կտեսնեք փայլը: Մաղամ Դյուբոյի կարն է:

(Դուրս է գնում):

ՄԱՆՎԵԼ – *(Հանկարծ լրջացած):* Հետո՞:

ԺԱԿ – Էլ ի՞նչ հետո: Որտեղ գնում եմ, ապառաժի եմ հանդիպում, եղբայր, չի ստացվում, էլի: Իմ հույսը այդ ազդեցիկ հայերն էին, այն էլ, տեսնում ես, չեկան:

ՄԱՆՎԵԼ – Հա, ովքեր մեզ պետք են, մենք իրենց պետք չենք: Ում մենք ենք պետք, իրենք մեզ պետք չեն: Աշխարհի բանն է:

ԺԱԿ – Է՛, քեզ համար ինչ կա, դու մենակ չոր գլուխ, իսկ ես ընտանիք ունեմ, կին ունեմ, որը կարծում է, թե հացը խանութում է աճում և եթե Փարիզում է, ուրեմն միլիոնատեր է: Ի՞նչ անեմ, այդպես եմ պահել...

ՄԱՆՎԵԼ – Փող ունե՞ս:

ԺԱԿ – Ի՞նչ... ինչ իմաստով:

ՄԱՆՎԵԼ – Մի վախենա, եղբայր, ես քեզանից փող չեմ ուզելու, ես քեզանից մի տարի շուտ եմ եկել և գիտեմ, որ այստեղ փող սովոր չկա: Այստեղ եթե ուզում ես, որ մեկը քեզ չհանդիպի, պարտք ուզի: Էլ չես տեսնի, հոտող էլ որ առնի, կփախչի, ես քեզ համար եմ ասում՝ փող ունե՞ս:

ԺԱԿ – Դե, մի քիչ դեռ կա:

ՄԱՆՎԵԼ – Կարո՞ղ ես մասնավոր հիվանդանոց բացել...

ԺԱԿ – Ե՞ս, ծաղրո՞ւմ ես, քեզ պատմել եմ, չէ՞:

ՄԱՆՎԵԼ – Ուրեմն մասնագիտությանդ վրա խաչ քաշիր: Վերջ: Քեզ ոչ ոք բժիշկ չի ընդունի... Կենացդ...

(Խնում է):

ԺԱԿ – Բան ասա, այ մարդ:

ՄԱՆՎԵԼ – Տես ինչ եմ ասում. այնտեղից եկածներից ոչ ոք... գլխի՞ ես, ոչ ոք իր մասնագիտությամբ չի աշխատում, մեկին օրինակ բեր, ասեմ՝ Էդ մեկ... Այստեղ մարդ ինքը չի գործ ընտրում, գործն է ընտրում մարդուն, ու դու, որ ասենք իրավաբան ես, մեկ էլ տեսնում ես, որ աղբ ես տեղափոխում: Ինչո՞ւ, որովհետև ամբողջ կյանքում երազումդ միայն ա՞ղբ ես տեսել, ո՛չ, որովհետև միայն այդ գործը կա և դու պիտի կատարես այդ գործը, որովհետև սովից սատկում ես:

ԺԱԿ – Բայց դու ասացիր, թե նվազում ես, չէ՞:

ՄԱՆՎԵԼ – Այո, անգլիացի հարևանիս երեխային դաշնամուր նվագել եմ սովորեցնում:

ԺԱԿ – Ուրեմն տեսնո՞ւմ ես, որ ի վերջո հնարավոր է:

ՄԱՆՎԵԼ – Հնարավոր է, իհարկե, բայց գիտե՞ս թե վարձս ինչն է: Այն, որ իրենց տանը հաց եմ ուտում: Ուրիշ ոչինչ: Հացն էլ պայմանական եմ ասում, գետինը մտնեն այդ եվրոպացիները և անգլիացիները առաջին հերթին: Պատկերացնո՞ւմ ես, վեց ամիս շարունակ ամեն առավոտ մի բարակ չորացած հացի կտորի հետ անյուղ ձվածեղ են տալիս ու վարսակի շիլա: Այն, որ մենք ձիերին ենք տալիս: Ամեն սուրբ օր, լսո՞ւմ ես: Վերջերս արդեն նկատել եմ, որ սկսել եմ խրխնջալ...

ԺԱԿ – *(Ակամա ծիծաղում է):* Օյինբա՛զ... Իսկ փողի համար ինչո՞ւ էիր հարցնում:

ՄԱՆՎԵԼ – Ասեմ: Վերջերս Մարսել էի գնացել, մի ծանոթի հանդիպեցի, որը խանութ ունի, բայց փող չունի: Գործակեր էր ման գալիս: Քանի դեռ փողդ լրիվ չէս մսխել, տանենք գործի մեջ դնենք, ապրենք ինչպես պետքն է:

ԺԱԿ – Ե՛ս, գործակատա՞ր...

ՄԱՆՎԵԼ – Դե քանի դեռ պրեզիդենտ չեն ընտրել:

ԺԱԿ – Ուրեմն իսկապես երկրագունդը կլոր է:

ՄԱՆՎԵԼ – Ի՞նչ իմաստով:

ԺԱԿ – Որովհետև կյանքս իբրև գործակատար եմ սկսել նույն այդ Մարսելում և ուրեմն գործակատար էլ ավարտելո՞ւ եմ: Չէ, չէ: Չի լինի, չէ...

ՄԱՆՎԵԼ – Իմ անկեղծ խորհուրդն է, Ժակ:

ԺԱԿ – Դոկտոր Հովսեփը գործակատա՞ր... Այ թե կուրախանան այնտեղ: Երբեք:

ՄԱՆՎԵԼ – Դոկտորն ինչ է, ախպերս, այստեղ նախկին ակադեմիկոս գործակատարներ էլ կան: Սրան Փարիզ կասեն: Ռեստորանի որ բարապանին մոտենաս՝ ցարական նախկին իշխանի կամ էլ դումայի անդամի ժառանգ է: Կարևորն ապրելն է: Իսկ որ աշխատես՝ կապրես:

ԺԱԿ – Չէ, չէ, մտածելու բան է, Մանվել, շատ ծանր բան ասացիր և մտածելու բան է:

ՄԱՆՎԵԼ – Բայց այնքան մտածիր, որ դրամդ բավականացնի...

ԺԱԿ – Հա, բայց դու մեջն ի՞նչ ունես, ախպերս, որքան ես քեզ ճանաչում եմ, դու հենց այնպես ոչ մեկին խորհուրդ չէիր տա:

ՄԱՆՎԵԼ – *(Ծիծաղում է):* Ինչ ճիշտն է ճիշտը, այդ մարդը խոստացել է, որ եթե լավ գործընկեր գտնեմ իր համար, մի փոքր ավտոսայլակ տա ինձ:

ԺԱԿ – Ավտոսայլակ՞: Ավտոսայլակն ի՞նչ պիտի անես:

ՄԱՆՎԵԼ – Ձեր խանութի շրջիկ գործակատարը կդառնամ: Տաք կարկանդակ և սառը գարեջուր կվաճառեմ: Դա հիանալի գործ է, Հովսեփ: Ապրիր, ինչպես սիրտդ կուզի...

(Ներս է մտել Մարին՝ մի հրաշալի երկար զգեստով, մեջքը գրեթե բաց, մազերի մեջ ժապավեն: Նա շատ գեղեցիկ է):

ՄԱՐԻ – Կարկանդակ՞... Իսկ եթե Երևանի մեջ կարկանդակ ու գարեջուր վաճառեիք, վա՞տ կապրեիք: Մի հարևան ունեիք, Վարդգես էր անունը, հենց այդ գործը կըներ, տուն որ մտնեիր՝ բարևդ կմոռանայիր... երկու «Վոլգա» ուներ...

ՄԱՆՎԵԼ – *(Ձարմացած Մարինն է նայում):* Տիկի՛ն Մարի... աչքերիս հավատա՞մ, թե հեքիաթից եք իջել...

ՄԱՐԻ – *(Ծիծաղում է երջանիկ):* Շոր տուր, շնորհք տամ, իսկապե՞ս գեղեցիկ է, Ժակ:

ԺԱԿ – Գին չունի, մաման, թեև ընդամենը ինը հարյուր ֆրանկ արժե...

ՄԱՆՎԵԼ – Ինը հարյուր ֆրանկ... մի շորի համա՞ր... Շտապիր, Հովսեփ, դեպի Մարսել, բարեկա՛մս, դեպի Մարսել, քանի դեռ ուշ չէ:

ՄԱՐԻ – *(Դեռ խաղում է, հիացած իրենով):* Մարսե՞լ, ինչո՞ւ, Ժակ:

ԺԱԿ – Հավանաբար այնտեղ տեղավախվենք, Մարի:

ՄԱՐԻ – Ինչո՞ւ... Փարիզը լավ չէ՞...

ԺԱԿ – Լավն է, շատ լավը: Բայց պիտի գնանք, որովհետև այնտեղ հայեր շատ կան, Մարի, մի գործ կգտնենք:

ՄԱՐԻ – Հայե՞ր: Ուրեմն հայերի համա՞ր պիտի գնանք:

ԺԱԿ – Հա...

ՄԱՐԻ – Իսկ ինչ է, Հայաստանում քի՞չ կային, էլ ինչո՞ւ եկանք:

ՄԱՆՎԵԼ – *(Քրքջում է):* Օ՛, սուրբ Մարիամ...

ԺԱԿ – Օհ, վերջացրինք, վերջացրինք... Դու կարծեմ պարել էիր ուզում: Մագնիտաֆոնը միացրու, Մանվել... Այնպիսի ձայնագրություններ եմ արել՝ Փարիզի աստղերն են...

(Մանվելը սեղմում է կոճակը: Եվ հանկարծ հնչում է «Նազան իմ յարը» երգը «Մերպանտինի» կատարմամբ: Մի պահ բոլորը լուռ են, լսում են շփոթված):

ՄԱՐԻ – Դարձյալ ժենեվկայի օյիններն են...

ԺԱԿ – Մյուս կոճակը սեղմիր, Մանվել...

(Իսկ Մանվելը լսում է վերացած ու արդեն հարբած):

ՄԱՆՎԵԼ – Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ... Սրանից լավ բան կա՞, այ ախպեր...

ԺԱԿ – Կա, կա...

(Սեղմում է մյուս կոճակը: Ռիթմիկ երաժշտություն է հնչում ու երգ: Մարին պայծառանում է, սկսում է պարել, հրավիրում է, ժակին: Ժակն օրորում է գլուխը, բաժակն օղի է լցնում ու խմում է: Մարին Մանվելին է հրավիրում: Սա նայում է հոգնած ու հարբած, հետո սկսում է պարել: Նրանց է խառնվում նաև Ժակը, և սկսվում է մի խենթ, աղմկոտ, վայրագ ու տխուր պար):

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

(Մարսել: Ռոդրիգես Դիեգոյի խանութը: Խառը խանութ է, ամեն ինչ կա: Հիմնականում կերպասներ ու գործվածքներ: Վերնից, այս ու այն կողմից կախված են զգեստներ: Խանութի միջից փայտե սանդուղքը բարձրանում է վեր, երկրորդ հարկ, որտեղ գրասենյակն է և Դիեգո Ռոդրիգեսի բնակարանը: Խանութում, առաջին պլանում ձեռքը այտին հենած մտածկոտ նստած է Ժակ-Հովսեփը: Նրա կողքին ռուսական ինքնաեռ կա: Ներս է մտնում տարեց մի կին):

ԿԻՆԸ – Բարև ձեզ: *(Նայում է շուրջը, ապրանքներին, հետո ասում է)* Ինձ սպիտակ շալ է պետք, մայո:

ԺԱԿ – Մենք սպիտակ շալ չունենք:

ԿԻՆԸ – Ես միշտ էլ գնումներ եմ կատարում այս խանութից, սկսած դեռ այն ժամանակներից, երբ տերը քեռի Ասատուրն էր: Փոքրիկ խանութ էր, գիտե՞ք, մատնաչափ, այստեղ միայն շաքար-լոխում էին վաճառում:

ԺԱԿ – Հա, ցավում եմ, տիկին, սակայն սպիտակ շալ չունենք:

ԿԻՆԸ – Ափսոս, զարմուհիս է ամուսնանում և ես խոստացել էի սպիտակ շալ նվիրել իրեն: Հարսանիքին ամեն ինչ սպիտակ պետք է լինի, այնպես չէ՞, մայո...

ԺԱԿ – *(Մեկուսի):* Զառիս տարավ: *(Բարձր):* Այո, իհարկե, բայց մենք սպիտակ շալ չունենք:

ԿԻՆԸ – Երբ ես ամուսնանում էի, ինձ միանգամից հինգ հատ սպիտակ շալ էին բերել... Ես և Անրին ծիծաղից թուլացել էինք...

ԺԱԿ – *(Մեկուսի):* Երևի մեր թվարկությունից առաջ էր:

ԿԻՆԸ – Այն ժամանակ շալերը մաքուր բրդից էին հյուսում և այնքան նուրբ, որ բոիդ մեջ հավաքվում էր: Երանելի ժամանակներ էին:

ԺԱԿ – Հա...

ԿԻՆԸ – Իսկ հիմա... *(ձեռքը պայուսակի մետաղյա բռնակին է տանում ու ցնցվում է):* Տեսա՞ք, խփեց, ամեն ինչ սինթետիկա է, ամեն ինչ, հագուստդ սինթետիկա է, կոշիկդ սինթետիկա է, հատակին սինթետիկա է, առաստաղին սինթետիկա է, վարագույրներին սինթետիկա է, կերածդ սինթետիկա է... Չես կարողանում շարժվել, ինչին ձեռք ես տալիս *(ակամա մատը դիպցնում է ինքնաեռին ու ցնցվում է)...* Տեսա՞ք, խփեց, սինթետիկա է:

ԺԱԿ – *(Ժպտում է):* Այո...

ԿԻՆԸ – Ուրեմն սպիտակ շալ չունեք... ափսոս, սպիտակն ամենալավ գույնն է, հատկապես պսակադրության ժամանակ, օ՛ր լա, լա, սպիտակ, մաքուր, անարատ...

ԺԱԿ – *(Մեկուսի)*: Հա, դե գոնե ինչ որ բան անարատ պիտի լինի...

ԿԻՆԸ – Ինչպե՞ս...

ԺԱԿ – Ինչ արած, ցավում եմ, որ սպիտակ շալ չունենք:

ԿԻՆԸ – Այո, ափսոս, ցտեսություն:

(Մեկնում է ձեռքը: Ժակը նստած տեղից բռնում է այն: Երկուսն էլ ցնցվում են):

Տեսա՞ք, էլի խփեց...

ԺԱԿ – *(Մեկուսի)*: Այս կինը հոսանքի աղբյու՞ր է, ինչ է...

(Կինը հենց ուզում է դուրս գալ՝ փայտյա սանդուղքով արագ ցած է իջնում Դիեգո Ռոդրիգեսը՝ գիրուկ, բայց արագաշարժ մի մարդ):

ԴԻԵԳՈ – Մեկ վայրկյան, մադամ Տիրո:

ԿԻՆԸ – Օ՛, ողջոյն, մայր Դիեգո: Ինչպե՞ս եք:

ԴԻԵԳՈ – Շնորհակալություն, ես լսեցի, որ դուք սպիտակ շալ եք ուզում:

ԿԻՆԸ – Օ, այո, զարմուհիս ամուսնանում է և ես խոստացել էի...

ԴԻԵԳՈ – Իմ գործընկերը նոր մարդ է, ապրանքների տեղը դեռ չգիտե, կներեք մեզ, մադամ, մեկ վայրկյան, մայր Ժակ, սուրճ դրեք մադամ Տիրոյի համար, նա մեր ամենալավ հաճախորդներից մեկն է, ես հիմա շալը կբերեմ...

ԺԱԿ – Բայց իսկապես սպիտակ...

ԴԻԵԳՈ – Հիմա կբերեմ, մադամ Տիրո, նստեք, հանգստացեք մի քիչ...

(Աթոռը մոտեցնում է, նստեցնում է տիկնոջը ու ինքը դուրս գալիս):

ԿԻՆԸ – Մայր Ռոդրիգեսը նոր մարդ է Մարսելում, հազիվ տասնհինգ տարի կլինի, ինչ այս տունը գնել է քեռի Ասատուրից: Ես լավ հիշում եմ:

ԺԱԿ – Դուք ինչն՞ էք նրան քեռի Ասատուր անվանում, կներեք, մադամ...

ԿԻՆԸ – Իսկ ի՞նչ պետք է անվանեմ, մայր:

ԺԱԿ – Նրա անունը Ասատուր է:

ԿԻՆԸ – Ի՞նչ և ոչ թե Քեռիասատո՞ւր... Անպայման սխալվում եք, մայր, ես նրան հիսուն տարի գիտեմ: Իսկ միթե՞ նրա անունը Քեռիասատուր չէ, մենք միշտ այդպես ենք ասում: Է , լի տուն էր, մայր: Հետո մանրացավ: Աղջիկն ամուսնացավ, Կանադա գնաց: Տղան Ավստրալիայում գործի անցավ: Ինչո՞ւ են մարդիկ թափառում, հը՞ , մայր, ինչո՞ւ մարդիկ ոչ մի տեղ հանգիստ չունեն: Իսկ հետո մադամ Սյուզանը մահացավ, աստված նրա հոգին լուսավորի, և քեռի Ասատուրը մենակ մնաց այս աշխարհում: Ահա հենց այդ ժամանակ էլ մայր Դիեգոն գնեց նրա տունը: Ես լավ գիտեմ, գոհություն աստծո, հիշողությունից չեմ բողոքում, թեև երբեմն ավստում եմ, որ հիշողություն ունեմ:

ԺԱԿ – *(Մուրճ է մատուցում):* Խնդրեմ, մադամ:

ԿԻՆԸ – Մեղսի... *(պայուսակից ուզում է հանել սիգարեթը ու նորից ցնցվում է):* Տեսա՞ք, խփեց... *(Խնում է):*

(Ներս է մտնում Դիեգոն):

ԴԻԵԳՈ – Ահա և ձեր ուզած շալը, մադամ Տիբո: Շնորհակալություն, որ մեզ չեք մոռանում: Հա, ի դեպ նոր ասեղնագործ թաշկինակներ եմ ստացել Թեհրանից, ահա, խնդրեմ, քիչ է, միայն իմ լավ հաճախորդների համար եմ պահում: Ինչ արած, լավ ապրանքները քանի գնում պակասում են...

ԿԻՆԸ – Ի՞նչ պետք է վճարեմ, մայր Ռոդրիգես:

ԴԻԵԳՈ – Շտապելու բան չկա, ինչպես միշտ՝ ամսվա վերջին, մադամ:

ԿԻՆԸ – Մեղսի, մայր:

ԴԻԵԳՈ – Մեղսի, մադամ:

(Կինը դրան բռնակը բռնելով նորից ցնցվում է, ետ է նայում):

ԿԻՆԸ – Տեսա՞ք, խփեց... *(հեռանում է):*

ԺԱԿ – *(Օհձադում է):* Էլեկտրական մարտկոց է անաստվածը, էլեկտրական մարտկոց:

ԴԻԵԳՈ – *(Կանգնում է նրա առջև, խիստ):* Երկու:

ԺԱԿ – Երկու ի՞նչ, դոն Դիեգո:

ԴԻԵԳՈ – Ես քո աշխատանքը գնահատում եմ երկու:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ:

ԴԻԵԳՈ – Հաշվում եմ սխալներդ: Նախ՝ հաճախորդ ներս մտավ և դու ոտքի չկանգնեցիր: Մեկ: Հաճախորդը դիմեց քեզ, դու նորից ոտքի չկանգնեցիր: Երկու: Նա քեզանից սպիտակ շալ ուզեց, իսկ դու ասացիր չկա: Երեք:

ԺԱԿ – Բայց իսկապես չկար:

ԴԻԵԳՈ – Իսկ ես որտեղի՞ց գտա:

ԺԱԿ – Անկեղծորեն զարմացած եմ:

ԴԻԵԳՈ – Զարմանալու փոխարեն սովորություն ունեցիր դիտելու հարևան խանութների ցուցափեղկերը: Նա քեզ հետ ուզում էր զրուցել, իսկ դու խուսափում էիր, չորս: Նա ուզում էր սիգարետ ծխել, իսկ դու վառիչը չհանեցիր, հինգ: Նա քեզ ցտեսություն ասաց և դու նստած տեղից ձեռքդ մեկնեցիր նրան: Վեց: Այդ ո՞ր աշխարհում են կնոջը նստած բարևում, հը՞: Նա դուրս եկավ և դու դուռը չբացեցիր նրա առաջ, յոթ, դու նրան որևէ այլ ապրանք չառաջարկեցիր, ութ... Այդ ամբողջ ժամանակամիջոցում միայն մեկ անգամ ժպտացիր, ինը: Շատ չէ՞, մայր Ժակ: Մարդը գալիս է, որ իր դրամը քեզ տա, ինչո՞ւ չես ժպտում, ինչո՞ւ ոտքի չես կանգնում, ինչո՞ւ շնորհակալություն չես հայտնում նրան: Դու իմ հաճախորդների՞ն ես ուզում փախցնել...

ԺԱԿ – *(Կոտրված)*: Տրամադրության չունեի, դոն Դիեգո:

ԴԻԵԳՈ – Ուրեմն ավելի պիտի ժպտայիր, պիտի լայն բացեիր բերանդ, պիտի ծիծաղեիր, պիտի երջանիկ ցույց տայիր քեզ, որ նա մտածեր, թե քո տրամադրությունը բարձր է, թե մեզ մոտ ամեն ինչ լավ է, թե մենք ծաղկում ենք: Սովորիր տղաս, սովորիր...

(Ետ է դառնում ու կրկին բարձրանում սանդուղքով):

ԺԱԿ – *(Կոտրված)*: Չէ, եղբայր, սա ինչ գործ է...

(Ներս է ընկնում Մանվելը):

ՄԱՆՎԵԼ – Բարի լույս, Ասատուր քեռին ներքնահարկո՞ւմ է:

ԺԱԿ – Հա, լսիր, Մանվել, ես քեզ ասելու բան ունեմ...

ՄԱՆՎԵԼ – Հետո, հետո, Ժակ, գործս կանգնած է:

ԺԱԿ – Սպասիր, հինգ բոպե չե՞ս կարող լսել, ինչ է:

ՄԱՆՎԵԼ – *(Քայլելով անհետանում է դռներից մեկի ետևում)*: Հետո, հետո, ընդմիջմանը...

ԺԱԿ – Խելագարվելու երկիր է, ջանմ, ես այս բոլորը վաղուց մոռացել էի: *(Նկատելով, որ կրկին հայտնվել են Մանվելն ու Ասատուր քեռին, որոնք ձեռնասայլակով արկղեր են դուրս բերում)*:

ԺԱԿ – Մանվել, այ տղա, մի բան հարցնեմ, նոր գնա...

ՄԱՆՎԵԼ – Հետաքրքիր մարդ ես, ասում եմ գործս կանգնած է, հաճախորդներ են սպասում...

(Դուրս են գալիս):

ԺԱԿ – *(Հեզնանքով):* Հաճախորդներ... Կարծես թե սիմֆոնիկ նվագախումբն է սպասում...
մայր կոմպոզիտոր... գարեջրավաճառ...

(Ներս է գալիս մի ծեր մարդ, գավազանով: Ժակն ուզում է մոտենալ նրան, բայց հանկարծ կանգնում, քարանում է տեղում: Փախչելու, անհետանալու շարժում է անում, բայց մարդը դիմում է նրան):

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Բարև ձեզ, մայր, քեռի Ասատուրն այստեղ չէ՞:

ԺԱԿ – *(Հազարով):* Քիչ առաջ դուրս եկավ, հիմա կգա, պարոն Պոտոսյան:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ինչպե՞ս, դուք ինձ գիտե՞ք, իսկ դուք ո՞վ եք, ես ձեզ կարծես թե չեմ ճանաչում:
Սպասիր, սպասիր...

ԺԱԿ – Հովսեփն եմ, ուսուցիչ, մշտեցի Վարդանի տղան եմ:

Դուք ինձ հայերեն էիք սովորեցնում, չե՞ք հիշում:

*Ընդ եղեգան փող ծուխ ելաներ,
Ընդ եղեգան փող բոց ելաներ,
Եվ ի բոցեն վազեր իարտյաշ պատանեկիկ...*

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Հովսեփ, Հովսեփ, Հովսեփ, Զարուկին եղբայրը չե՞ս... մանչս:

ԺԱԿ – Ես եմ, պարոն Պոտոսյան:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Հազար տարի է անցել... Մոտ եկ, գրկեմ քեզ, ձագուկս, ուրեմն Հայրենիքից ես եկել, աչերիդ մեռնեմ, եկ համբուրեմ աչերդ, Հայաստանս ինչպե՞ս է, էլի արևո՞տ է, արևին մեռնեմ: Այս ի՞նչ լավ օր բացվեց, այս ինչ լավ ես արել, որ եկել ես: Շուտ շուտ պիտի գաք, ախր մենք ձեզանով ենք ապրում, ախր հայրենիքն է, որ մեզ հայ է պահում, ախր կամաց-կամաց ջնջվում ենք, մանչս, հայ երեխաներին որպեսզի հավաքենք, հայտարարություններն արդեն ֆրանսերեն ենք գրում, բալաս, պարոն Պոտոսյանը այլևս գործ չունի, պարոն Պոտոսյանի հոգըր թեթևացել է և հոգին է ծանրացել: Հայերը վերանում են, հայաստանցիները վերանում են: Քեռի Ասատուրը տեսա՞ր, Մարսելի վերջին վանեցին է, մեկ վերջին սասունցի է մնացել, մեկ վերջին մշտեցի է մնացել, մեկ վերջին դարսեցի է մնացեք, մեկ վերջին էրզրումցի է մնացել, մեկ վերջին զեյթունցի է մնացել... մեկ, մեկ, մեկ, մնացածը մարսելցի են, մարսելցի: Է՛, Մարսելից հայ կծնվի՞, ձագս, Լոնդոնից հայ կծնվի՞ ...

ԺԱԿ – Պարոն Պոտոսյան...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Չի ծնվի, սուտ է, հայ կծնվեն ու ֆրանսիացի կմեռնեն, հայ կծնվեն ու անգլիացի կմեռնեն, իսկ նրանց զավակները այլևս հայ էլ չեն ծնվի: Վերջ: Ի՛նչ լավ ես արել, որ եկել ես, մանչս, քանի՞ օրով ես եկել, ինչ էլ լինի, մեր ակումբը պիտի գաս, երեխաներին պատմես իրենց հայրենիքի մասին: Չէ չասես, պարտավոր ես: Հետո նկարներ ու սլայդներ բերել լ ես, կինոժապավեն բերել ես, ձայնասկավառակներ բերել լ ես...

ԺԱԿ – Այնքան անակնկալ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Հոգ չէ, դու եկ, հենց այսպես եկ, եկ ու հայերեն խոսիր, հայերենին կարոտ մարդիկ են, հայրենիքին կարոտ մարդիկ են, անուշա, դու միայն հայերեն խոսիր...

(Սանդուղքի վրա հայտնվում է Դիեգո Ռոդրիգեսը, նայում է, ապա նորից ետ է դառնում):

Ես Հայրենիքում երկու անգամ եղել եմ, գիտե՞ս, հապա՞, ծերությանս մի նայիր, ոչ ոք ետևիցս հասնել չէր կարող, խենթի նման կպտտեի, կվազեի, կնայեի, գիշերները քունս չէր տաներ, դուրս կելլեի ու փողոցները կչափչփեի թափառականի պես, անօթևանի պես, սիրահարի պես: Ու ամեն օր, ամեն օր անընդհատ կգարմանայի, որ մարդիկ հայերեն կխոսեն, բոլորը՝ գեղջուկն էլ նախարարն էլ, կոշկակարն էլ, ոստիկանն էլ, իսկ երեխաները... շատ տղաքներն ինձի հայերեն կսովորեցնեին: Ի՛նչ երջանիկ մարդիկ եք, ասոված:

ԺԱԿ – Ափսոս, ես չեմ իմացել, որ եկել եք...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ժամանակ չունեցա ձեզի այցի գալու, բայց ձեր մասին միշտ հետաքրքրվել եմ, գիտե՞ս: Ամեն ինչ գիտեմ: Եվ քեզ ուրիշ բան պետք չէ, եկուր ու մեր երեխաներին հենց ձեր մասին պատմե, այն խեղճ ու որբ աղջկա, որ այսօր երևելի մանկավարժ է, նրա որդու մասին պատմե, որ նշանավոր գիտնական է դարձել, քո մասին պատմե, ավագակ, որ գործակատարի աշակերտ էիր հենց այս քաղաքում, իսկ հիմա ճանաչված բժիշկ ես: Քի՞չ է: Բոլորին կհավաքեմ, մեծերին էլ, պատիկներուն էլ, թող գան լսեն: Իսկ դու հայերեն խոսիր, կարոտած մարդիկ են, հայերեն խոսող քիչ կա հետները:

ԺԱԿ – *(Գրեթե հուսահատ):* Ուսուցիչ, որքան էլ ծանր լինի, ստիպված եմ ասել, որ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ոչ մի խոսք, ոչինչ լսել չեմ ուզում, պիտի գաս: Միայն մի բան պիտի խնդրեմ, ես քեզ չգիտեմ, դրա համար կխնդրեմ, հանկարծ ու չոր չխոսես հետները, հեզանքով չխոսես ու, գիտես ինչ, վերևից չխոսես, տղաս: Հայերի հետ ոչ ոք աշխարհում վերևից խոսելու իրավունք չունի: Նույնիսկ հայերը: Մեկն եկել էր, խոսեց, սիրտները շատ կոտրվեց: Նման մարդկանց մի ուղարկեք: Հանկարծ չասես, թե էլ ինչ հայ եք, որ հայրենիք չեք գալիս, հանկարծ չասես, թե աշխարհի բոլոր հայերը պարտավոր են վերադառնալ Հայաստան: Պարտավոր են, բայց դուք մի ասեք. բարդ խնդիր է, ծանր հարց է, հեշտ չէ, զավակս: Մարդիկ իրենց կամքով չեն ցրվել աշխարհով մեկ, դա աստծո մեղքն է, դա նրանց մեղքը չէ, դա նրանց պատուհասն է, ողբերգությունն է,

դժբախտությունն է: Ամեն մեկը իր առանձին դժվարությունն ունի ու իր առանձին ցավը, տղաս...

(Ներս է մտնում Ասատուր քեռին: Ձեռքին փոքրիկ ավել կա):

Ահա, բարև, քեռի Ասատուր, ինչպե՞ս ես...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Բարին արևիդ, վարժապետ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ասում եմ, ինչպե՞ս ես, լա՞վ ես...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Եթե ուզում ես ասեմ, որ լավ եմ, լավ եմ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Իսկ տղեկներից ի՞նչ լուր, լա՞վ են, նամակ կգրե՞ն...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Նամակ կստանամ, լավ են... թող լավ ըլնեն:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – *(Ժակին):* Ահա, սիրելի Հովսեփ, նրանցից մեկը, դե եկ ու հասկացիր: Հիսուն տարուց ավելի է, ինչ Մարսելում է ապրում, բայց ֆրանսերեն չգիտի, ոչ մի բառ, չի ուզում սովորել, Եվ վերջ:

Քեռի՛ Ասատուր:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Լսում եմ, վարժապետ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ինչո՞ւ ֆրանսերեն չես սովորում, քեռի Ասատուր...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Ես էս ազգին ասելու բան չունիմ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Է՛, քեռի Ասատուր, քեռի Ասատուր... հիմա ոչ կողքիդ աղջիկ ունես, ոչ տղա ունես, քեզ արդեն այստեղ պահող ոչինչ չկա...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Ե՞տք...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Գուցե հայրենի՞ք վերադառնաս:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Վա՞ն:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ի՞նչ Վան, եղբայր, Հայաստան, երկիր...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Է՛, երկիր Վան չի՞, այ բալամ: Իմ երկիր Վանն ի, ախպերս... կհասկանա՞ս, Վան և ոչ մեկ տեղ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ուրեմն քեզ համար Մարսելը ոչ մի տե՞ղ է:

ԱՍՍՏՏՈՒՐ – Հա: Մարսելն էլ, Փարիզն էլ, Նյու Յորքն էլ, հա, տո իսկի ոչ մի տեղ էլ չի: Ինձ համար ուրիշ ի՞նչ երկիր, իմ երկիր, իմ պապերի գերեզմաններ, իմ հոր արյուն, իմ ծնունդ, աստուծով ինձ տված պարզ իմ Վանն ի, իր պատկերաց մեռնիմ ու իր այգեստաններաց, իր հովերաց մեռնիմ ու իր ծով ալիքներաց:

ԺԱԿ – *(Ակամա խառնվելով)*: Ուրեմն իսկապե՞ս այդքան գեղեցիկ էր Վանը, քեռի Ասատուր:

ԱՍՍՏՏՈՒՐ – Յա, էս տղեն կասի գեղեցի՞կ էր, հրաշք էր, բալա, հրաշք էր, դրախտ խոսք որ կլսես, մեր Վանն էր: Ու շատ կիսնդրեմ, մեկ էլ դու իմ սրտի հետ չխաղաս, վարժապետ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ե՞ս, էս ի՞նչ ասացի, որ...

ԱՍՍՏՏՈՒՐ – Սրտիս շատ ծանր եկավ, վարժապետ, որ դու ասացիր մոռացիր էտա Վան: Դու քո Տարոն կմոռնա՞ս: Չասես, մեկ էլ էդ խոսք չասես, անուշա: Վան մոռնա՞լ կլինի: Ես կապրեմ, որովհետև կհիշեմ Վան: Եվ եթե դու է՛դ խոսքեր կսովորեցնես մեր տղեկներին, մեղքի տակ մի ընկնի, ուրիշ գործ գտիր քեզ համար: Դու նրանց ուրիշ բան պիտի ասես, ուրիշ խոսք:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ի՞նչ, քեռի Ասատուր...

ԱՍՍՏՏՈՒՐ – Դու շատ լավ գիտես, թե ինչ: Դու պիտի ասես մեր տղեկներուն և աշխարհի ամեն մի հայ վարժապետ, ամեն մի դպրոցի մեջ ու ամեն մի տան մեջ իր սաներուն պիտի ասե և ասե որպես պատգամ ու նզովք, թե՛ անիծյալ լինեք դուք, եթե երբևէ մոռանաք ձեր երկիր, ձեր Վան, Բիրթլիս, Սասուն, Չեյթուն, Էրզրում և մյուսներ: Անիծյալ լինեք, եթե մոռանաք, թե ով էք, որտեղից էք եկել և ուր պիտի գնաք: Այսքանը, ամեն:

(Լռություն):

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Լսեցի՞ր, Հովսեփ, կտեսնե՞ս, թե որքան ցավոտ ու բարդ է խնդիրը:

ԱՍՍՏՏՈՒՐ – Իսկ դու էտա ո՞ւմ կասես, վարժապետ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Չգիտե՞ս, քեռի Ասատուր, սա Հովսեփն է, նախկին մարսելցի, մշեցի Վարդանի տղան է, Երևանի մեջ բժիշկ կաշխատե, դոկտոր, հայրենիքից է եկել...

ԺԱԿ – Պարոն Պոտոսյան...

ԱՍՍՏՏՈՒՐ – Հա՞, կսխալիս, վարժապետ, այս տղան մեր խանութ կաշխատի և անունն էլ Ժակ ի... Եվ հայրենիքից էլ եկել է... ընդմիջտ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Դե՞...

ԺԱԿ – Ուսուցիչ, ներիր ինձ, աղաչում եմ, էս չհասցրի սկզբից ասել, հանգամանքներն այնպես դասավորվեցին, որ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Դու... դու եկել ես որ սպանե՞ս ինձ... որ սպանե՞ս մեզ:

ԺԱԿ – Ուսուցիչ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Այդ բառը մի արտասանիր, թե չէ ես ավելորդ կ'համարեմ իմ ապրածը: Դու... դու ուրեմն եկել ես, որ իմ վերջին ուժե՞րը խլես... Եվ ո՞ւմ հետ էի ես խոսում:

(Օրորվելով դուրս է գալիս):

ԱՍՍՏՈՒԻՐ – Է՛, ես էլ գնամ իմ գործին...

(Հեռանում է):

ԺԱԿ – Ես ինչ անեմ, ես ի՞նչ անեմ, սա ի՞նչ բան է: Ի՞նչ են ուզում բոլորը ինձանից: Ինչո՞ւ չեն թողնում, որ ապրեմ ես: *(Գոռում է):* Ինչո՞ւ չեն թողնում, որ ապրեմ ես...

ՊԱՏԿԵՐ

(Հովսեփի բնակարանը: Գիշեր է: Սենյակներից մեկը: Գրասեղանի առջև, սեղանի լապտերի լույսի տակ նամակ է գրում Հայարփին: Նրա դիմացի պատին Երևանի պատկերներ են, Պարույր Սևակի նկարն է և Աշոտի փոքրիկ, աշակերտական նկարը):

ՀԱՅԱՐՓԻ – (Կադրի ետևից): Բարև, հորաքույր ջան, իմ սիրելի, իմ բարի, իմ լավ հորաքույր: Չեմ թաքցնի, ես շատ վատ եմ և եթե ձեր և իմ դասընկերների նամակները չլինեին, չգիտեմ, թե ինչ կանեի: Հորաքույր ջան, երբ այդտեղ լաց էի լինում, թե չեմ կարող ապրել առանց Երևանի, առանց ձեզ, իրականում չէի պատկերացնում, թե ինչ եմ կորցնում: Եվ հիմա եմ զգում, որ կարոտից խելագարվում եմ: Առաջին օրերը այնքան ծանր չէին, որովհետև շատ հետաքրքիր էր: Նոր քաղաքներ էի տեսնում, թանգարաններ էի գնում, զբոսնում էի այգիներում, ամեն ինչ ինձ համար արտասովոր էր և զարմանալի: Իսկ հիմա ոչինչ չեմ տեսնում, ոչինչ չեմ ուզում տեսնել, միայն ձեզ եմ ուզում տեսնել, միայն մեր տունն եմ ուզում տեսնել, և ուզում եք հավատացեք, ուզում եք չէ, միշտ պատկերացնում եմ, որ մեր դասարանցիների հետ լեփ-լեցուն ավտոբուսով տուն եմ գնում և ինձ այնպես են սեղմել, որ շունչս կտրվում է, շունչս կտրվում է ու մենք քրքջում ենք, նայում ենք իրար ու քրքջում ենք: Այդ ի՞նչ երջանկություն էր, հորաքույր: Ու մեկ էլ նոր տարին եմ հիշում, երբ դասարանցիներով հավաքվում էինք ու երգելով, քրքջալով, պարելով տնից տուն, տնից տուն, տնից տուն...

Մեզ մոտ հայրիկը մեկ էլ իրիկունը բակ էր իջնում, նարդին բացում էր ու նստում: Մեկ էլ հարևանները հավաքվում էին՝ մեկը դավուրմա էր բերում, մեկը մի ափսե թթու, մեկը հաց էր բերում, մեկը մի շիշ գինի, մեկը լոբի էր բերում, մեկը խաշած կարտոֆիլ... և ի՞նչ քեֆ էին անում, ինչ աղմուկ-աղաղակ էր, ի՞նչ ուրախություն...

Հիմա հայրիկն աշխատում է առավոտից մինչև ուշ երեկո, և ոչ ոք մեզ հյուր չի կանչում և մենք էլ ուրիշներին չենք կանչում: Այսինքն մի անգամ հայրիկի մանկության ընկերը, մի ֆրանսիացի ընթրիքի էր հրավիրել հայրիկին ու մայրիկին, և նրանք ինձ էլ տարան: Եվ չէք հավատա, ախր ոչ ոք չի հավատա, բայց այդ մարդը հայտարարեց, թե ներեցեք, բայց ընթրիքը չորս հոգու համար է պատվիրված, ձեր աղջիկը նախատեսված չի եղել և ուրեմն նրան ընդունել չենք կարող:

Հայրիկը կարմրեց, իսկ ես ուղղակի դուրս փախա...

Դուք ո՞նց եք այստեղ ապրել, հորաքույր:

Ես չեմ կարողանում, չեմ ուզում ապրել: Այստեղ Երևանից մի տղա էլ կա, ծնողները գոռով են բերել, ինձ նման, փորձել է ինքնասպան լինել ու ցած է նետվել երրորդ հարկից: Հիմա հիվանդանոցում ծանր վիճակում պառկած է: Ես էլ ինքնասպան կլինեի, հորաքույր, ազնիվ խոսք, բայց գիտեմ, որ ինչ էլ լինի գալու եմ: Գալու եմ: Եթե նույնիսկ թույլտվություն չտան, իբրև տուրիստ կգամ ու կմնամ: Որովհետև այսպես ապրել չի կարելի, հորաքույր: Մեր տանը ոչ մեկը մյուսի հետ չի խոսում: Այսինքն իրար չենք էլ տեսնում, որ խոսենք: Հայրիկը միշտ ուշ է տուն գալիս ու հեռուստացույցի առջև քնում է, մայրիկը հիվանդ է, ինչ-որ ցավ ունի, սկսել է խմել ու միշտ հարբած է տուն գալիս: Հայրիկը սկզբում կովում էր, իսկ հիմա չի խոսում այլևս: Իսկ ես որպեսզի տուն չգամ, գիշերային պահակ եմ աշխատում Ֆրանսիայի կոմկոսի Մարսելի քաղկոմի ակումբի շենքում և ցերեկներն է տարածում եմ «Յումանիտեն»:

Այնտեղ ես հնարավորություն ունեմ ձեզ հետ լինելու, խոսելու ձեր մասին, իմանալու, թե ինչ է կատարվում մեր երկրում, մեր Հայաստանում: Իսկ մայիսի 1-ին մենք ցույցի դուրս եկանք: Մեր ցույցերի նման է, բայց ուրախություն չկա, ամեն ինչ լուրջ է, խիստ է և զսպված, անընդհատ պրովոկացիայից են զգուշանում: Իսկ ես ինքս կարել էի Սովետական Հայաստանի դրոշը, ամրացրել փայտին ու ինքս էլ տանում էի: Մեր մեջ հայ կոմունիստներ էլ կան, այնպես էին ուրախացել, բոլորը հավաքվել էին իմ շուրջը և այդպես էլ քայլում էինք և մեր հիմնն էինք երգում: Ու ես լաց էի լինում, որովհետև ուզում եմ, որ Երևանում երգեմ մեր հիմնը:

Դե լավ, հորաքույր, ցտեսություն, ու եթե Աշոտը էլի ձեր տուն գա, ասեք թող հիմար-հիմար նամակներ չգրի: Կներեք, հորաքույր, բայց նրան թվում է, որ եթե Ֆրանսիա է, ուրեմն մարդիկ էլ ուրիշ բան ու գործ չունեն ու միայն համբուրվում են: Ըստ որում, խոսքը մեր մեջ, Երևանում համբուրվողներն ավելի շատ են:

Դե, նորից ցտեսություն, հորաքույր ջան, գնում եմ հերթապահության, մայրիկը դեռ չկա, իսկ հայրիկն արդեն քնած է:

Համբուրում եմ, գրկում եմ ամուր-ամուր, հուսով, որ մի օր տեսնելու եմ ձեզ... բոլորիդ:

Քո Հայարիկի

Հ. Գ. Որովհետև Աշոտից խռով եմ, խնդրում եմ, հորաքույր ջան, իրեն ասես, որ Ջեկոյի վերջին նկարը ուղարկի իր հետ:

Հայարփի

ՊԱՏԿԵՐ

(Ռոդրիգեսի խանութքը: Նույն տեսարանը: Վանի մի հին երգ դնդնալով ներս է մանում քեռի Ասատուրը: Ժակը նստած է իր տեղում, ինքնաեռի առաջ, վաճառասեղանի ետևում):

ԱՍՍՏՈՒՐ – Աշխարհքին բարի լույս:

ԺԱԿ – Բարի լույս, բարի լույս, քեռի Ասատուր: Տրամադրությունդ լավ է:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Տղա, էս երգ դամարս ի մտի, չեմ կանա հանի. տրամադրության խնդիր չի, ինչ կանեմ մտքես չի երթա, դիտավորյալ ուրիշ երգեր կդնդնամ, էլի էս երգ առաջ կուգա...

ԺԱԿ – Է՛ դուք էլ երգեք, ինչ կա...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Է՛հ, էս երգի հետ այնպիսի հիշողություններ աչքիս կերևան, որ քիչ մնա պատկեմ ու գայլի նման կաղկանձեմ... Էս ի՞նչ տեսակ է մարդ կառուցված: Էրեկվա կերածս չեմ հիշե, համա մանկությունս մեկիկ-մեկիկ, ժամ-ժամ աչքիս առջևով կանցնի և նույնիսկ պապիս ֆեսի ծոպի գույն կհիշեմ ու դեղին սաթ տերողորմյան, երբ կնստեր ծալապատիկ, քարերը կքաշեր ու կխոսեր բեղի տակ՝ «խեր, շառ, աստված, իներ, շառ, աստված, հայկական հարցի լուծում ժամանակի խնդիր ի...»:

ԺԱԿ – Հա, մենք՝ հայերս, փիլիսոփայել շատ ենք սիրում:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Տղա, դու Ավետիք Իսահակյան տեսա՞՞ծ ես:

ԺԱԿ – Իհարկե, քեռի Ասատուր, շատ եմ տեսել:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Բախտավոր մարդ: Մարսել էլ եղել է, գիտե՞ս, ով գիտե, երևի ինձանից շաքար-լոխում էլ է առել, համա հազար ավսոս, չեմ իմացել, որ ինքն ի:

ԺԱԿ – Է՛, որ տեսնեիք, ինչ պետք է անեիք:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Հեչ բան, փող չէի առնի ու խորը խորապես գլուխ կտայի...

ԺԱԿ – Ես նրան շատ եմ տեսել, քեռի Ասատուր...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Բախտավոր մարդ: Տղա, շատ մեծ մարդ էր Իսահակյան, չէ՞...

ԺԱԿ – Իհարկե, քեռի Ասատուր...

ԱՍՍՏՈՒՐ – Հա, շատ մեծ մարդ է եղել, շատ, ու գիտե՞ս թե հազար ինն հարյուր տասներեք թվին ինչ է գրել Արշակ Չոպանյանին:

ԺԱԿ – Չէ, իսկ ի՞նչ է գրել:

ԱՍՍՏՈՒՐ – Գրել է, թե Պոլսի մեր հայ գործիչներ ամեն ինչ կանեն, որ Օսմանյան կայսրություն փլվի և փլվի հենց իրենց գլխին: Թեև ճշմարտությունն այն ի, որ անկախ մեր գործիչներեն, աշխարհի մեջ որտեղ որ մեկ բան փլվի, հայերի գլխին կփլվի:

ԺԱԿ – Է, դրանք բարդ հարցեր են, քեռի Ասատուր, հազար մարդ հազար բան ասել է... Ես քաղաքականությունից երբեք գլուխ չեմ հանել...

ԱՍՍՏՈՒՐ – *(Խիստ):* Կերևա...

(Դուրս է գնում):

(Ներս է մտնում Մարին: Նա արդեն մի քիչ խմած է ու ծիծաղում է անհարկի):

ՄԱՐԻ – Բռնժուր, մայր, հազիվ գտա ձեր խանութը, ինչպե՞ս էք, երիտասարդ, ձեր սանրվածքն ինձ դուր է գալիս: Իսկ ես ձեզ դուր գալի՞ս եմ, մոն ամի: Իսկ ինչո՞ւ խանութի ցուցանակին ձեր անունը չկա, նայում եմ, նայում, չկա: Փոքրիկ փառասիրություն է, ուշադրություն մի դարձրեք, մայր, բայց լավ կլինեք, եթե գրվեր «Դիեգո և Ժակ»:

ԺԱԿ – Ես քեզ խնդրել էի, Մարի, որ երբևէ այստեղ չգաս...

ՄԱՐԻ – Իսկ ինչո՞ւ, մոն շեր, մի՞ թե սա այնպիսի անպարկեշտ հիմնարկություն է, որտեղ բարձրաստիճան կանանց մուտքը խոհեմաբար արգելվում է: Ինձ այդքան սևեռուն մի նայեք, շարման, ես շիկնում եմ:

ԺԱԿ – Լսիր, դու հարբած ես, ինչ է, անմիջապես հեռացիր այստեղից:

ՄԱՐԻ – Ֆո՛ւ, հարբա՛ծ, գռեհիկ գործակատար եք, երիտասարդ, ես արժանավոր կին եմ և սովոր չեմ նման վերաբերմունքի: Ուղղակի մի փոքր խմել եմ, շատ քիչ, շատ... և նկատի ունեցե՛ք՝ անունների համար: Շատ էի կարդացել, Ռեմարկի հերոսները հենց միայն դրանք խմելով էին զբաղված: Եվ շատ գեղեցիկ էին խմում: Կալվադոս... Պերնո... Եվ ի՞նչ գեղեցիկ շշեր են: Ինչպե՞ս կարող էի դիմանալ, ես միայն և միայն թույլ կին եմ, մայր: Եվ ահա խմեցի... մի քիչ կալվադոս և մի քիչ Պերնո... դու խմած կա՞ս, սիրելիս, չխմես... անուններից չզայթակղվես, բարեկամս, որովհետև կալվադոս կոչվածն ընդամենը խնձորօղի է, իսկ Պերնոն՝ նույն օղին միայն թե անխոնով և երբ մի քիչ ջուր ես խառնում, հուզվում է, պղտորվում է: Իսկ որպեսզի չհուզվի, ի՞նչ պետք է անել, մոն շեր, ապրես, անխառն պետք է խմել...

ԺԱԿ – Լսիր, այս ի՞նչ օրն էս ընկել, էս ամաչում եմ քո փոխարեն, Մարի, շուտ գնա այստեղից, խնդրում եմ, կգամ տուն, կխոսենք:

ՄԱՐԻ – Իսկ դու տանը ե՞րբ էս ինձ հետ խոսում, մոն ամի:

ԺԱԿ – Է՛, դու տանը լինո՞ւմ էս, որ խոսենք:

ՄԱՐԻ – Իսկ էս տանը չեմ լինում, որովհետև տանը ինձ հետ խոսող չկա, ո՛չ դու և ո՛չ էլ Ժենեվկան... ո՛չ ոք: Ոչ հարազատ ունենք, ոչ բարեկամ ունենք, ոչ ընկերներ ունենք, ոչ ծանոթներ ունենք: Օրերով դուռդ բացող չկա և իր տուն կանչող չկա: Ինչ անեմ:

ԺԱԿ – Վերջացրու, լսո՞ւմ էս, գնա...

ՄԱՐԻ – Երկու հարյուր ֆրանկ, մայո, և օղեվուսաղ...

ԺԱԿ – Երկու հարյուր... ինչի՞ համար, այ կնիկ:

ՄԱՐԻ – Մանր-մունր պարտքեր ունեմ, մոն ամի, դու հո ինձ չես ստիպի ուրիշներին դիմել...

ԺԱԿ – Դու դրան էլ ընդունակ էս, այո, այո, դու դրան էլ ընդունակ էս: Տեսնում եմ: Ես քեզ հետ տանը կխոսեմ: Հիմա իմ ձեռքին այդքան գումար չկա...

ՄԱՐԻ – Դրամարկդից տուր, սիրելիս:

ԺԱԿ – Իրավունք չունեմ: Վերցրու այս հիսուն ֆրանկը և տուն գնա:

ՄԱՐԻ – Երկու հարյուր և ոչ մի ֆրանկ պակաս:

ԺԱԿ – Ասում եմ տանը կտամ, հեռացիր, քանի որևէ մեկը ներս չի մտել:

ՄԱՐԻ – *(Վերցնում է թղթադրամը)*: Իսկ գուցե էս ուզում եմ առևտուր անել, բարեկամս...
Սպասարկեք ինձ, խնդրում եմ, ինչպես հարկն է:

(Դիեգո Ռոդրիգեսը հայտնվում է սանդուղքի վրա):

Ցույց տվեք խնդրեմ այ, այն մետաքսը, մայո, ոչ, ոչ, այն ծաղկավորը...

ԺԱԿ – *(Մոտենում, կոպտորեն բռնում է թևը)*: Լսիր, հեռացիր, թե չէ արյունը գլխովս է տալիս:

ԴԻԵԳՈ – *(Պարզապես գլորվում է սանդուղքով)*: Ներեցեք, այստեղ ի՞նչ է կատարվում: Դուք ի՞նչ էիք ուզում, մադամ, համեցեք, մասնացույց արեք, խնդրում եմ...

ԺԱԿ – Մի հուզվեք, դոն Դիեգո, նա իմ կինն է:

ԴԻԵԳՈ – Ձեր կի՞նը...

ԺԱԿ – Այո, կատակում էր...

ԴԻԵԳՈ – Հարգանքներս, մաղամ, շատ–շատ ուրախ եմ: Հիանալի հումոր ունեք: Ծնկներս թուլացան, երբ մայր Ժակը ձեր ձեռքը բռնեց, հա, հա, հա...

ՄԱՐԻ – *(Խաղաղկուն)*: Ես ևս ուրախ եմ, դոն Դիեգո, ամուսինս շատ հաճելի բաներ է պատմել ձեր մասին: Սրտանց ուրախ եմ...

ԴԻԵԳՈ – Մայր Ժակ, վաղը ձեզ հրավիրում եմ մեր տուն: Ընթրիք երեք հոգու համար: Ես հին ու անդավաճան ամուրի եմ, տիկին:

ՄԱՐԻ – Խորապես շնորհակալ եմ, մայր:

ԴԻԵԳՈ – Սպասում եմ, մաղամ:

ՄԱՐԻ – *(Ժպտալով)*: Չուշանաս, Ժակ, մի ստիպիր, որ շատ կարոտեմ...

(Հեռանում է):

ԴԻԵԳՈ – *(Կատակով)*: Խանդոտ ասիացի: Հիմա ես հասկանում եմ, թե ինչու էիր այդպես խնամքով թաքցնում տիկնոջդ:

(Ժակը ժպտում է տխուր):

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՐՈՂԴ

(Դիեզո Ռոդրիգեսի բնակարանը: Սովորական, բայց ճաշակով կահավորված: Սեղան երեք հոգու համար: Խմիչքի շշեր: Պատին գորգ: Սենյակում ոչ ոք չկա: Հնչում է դռան զանգը: Դիեզո Ռոդրիգեսը դուրս է գալիս մի կողմից, կտրելով անցնում է սենյակը և բացում է դուռը: Ներս է մտնում Ժակը):

ԺԱԿ – Բարի երեկո, դոն Դիեզո:

ԴԻԵԳՈ – Բարև, բարև, մայո Ժակ... բարև և նորից երկու:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ:

ԴԻԵԳՈ – Բոլոր դեպքերում և ամենուրեք տիկնոջն առաջ պետք է թողնել, բացի, իհարկե, կռիվ գնալիս:

(Դուռը դեռևս բաց սպասում է):

ԺԱԿ – Ցավոք, տիկին Մարին հիվանդ էր և անկեղծորեն վշտացած խնդրեց, որ իր ներողությունները հայտնեմ ձեզ:

ԴԻԵԳՈ – Ասիացի, ասիացի, կամ կիսասպիտակադեմ Օթելլո:

ԺԱԿ – *(Օրծադում է):* Է՛, մի՞ թե ես նման եմ այդ դյուրահավատ մավրին, որը, եթե չեմ սխալվում, ավելի շուտ ձեր հայրենակիցն էր: Առանց կատակի, դոն Դիեզո, հիվանդ էր մադամ Մարին, նա ընդհանրապես այստեղ իրեն բոլորովին լավ չի զգում:

ԴԻԵԳՈ – Այդ դեպքում շուտափույթ ապաքինման իմ մադթանքները հաղորդեք նրան:

ԺԱԿ – Շնորհակալություն:

ԴԻԵԳՈ – Դե, ուրեմն եկեք նստենք ձեր ամուրիների պես, խմենք և խոսենք մի քիչ: Նստեք, մայո Ժակ, նստեք, ի՞նչ կուզենայիք խմել:

ԺԱԿ – Ահ, միևնույն է:

ԴԻԵԳՈ – Այդ դեպքում գինի խմենք, մայո, իմ պապերը երևի մի բան հասկացել են, որ խմել են գինի:

ԺԱԿ – Իմ նախնիները ևս, դոն Դիեզո: Որքան գիտեմ, մեր հին բառարաններում օղի բառը չի էլ եղել, իսկ մեր երդումն էլ եղել է հացն ու գինին, տեր կենդանին... Իսկ երբ մարդկանց տրամադրությունը բարձր է եղել, նրանց մասին ասել են՝ գինով է, գինովի է: Երբևէ լսած չկամ, թե ասեն օղիով է... կամ կոնյակով է... *(Օրծադում է):* Դուք ինձ հասկացա՞ք...

ԴԻԵԳՈ – Դե ուրեմն խմենք մեր նախնիների կենացը, մայր, երևի ինչ–որ չափով նրանց ենք պարտական, որ այսօր այսպես նստած ենք դեմ դիմաց:

ԺԱԿ – Ողջ լինենք:

(Խմում են):

Հիանալի գինի է: Երբ խմելուց հետո շրթունքներդ ակամա կպցնում ես իրար, ուրեմն մաքուր գինի է

ԴԻԵԳՈ – Հըմ, ուշադրություն չեմ դարձրել, ինչպե՞ս, ինչպե՞ս...

(Մի բաժակ էլ է լցնում: Խմում են):

Ճիշտ է, բրավո, մայր Ժակ, այսօր էլ մի բան սովորեցինք:

(Նորից լցնում է բաժակները):

Իսկ այս բաժակով էլ ձեր կենացն եմ խմում, մայր Ժակ: Ես ձեզ լավ չգիտեմ, իսկ դուք էլ այն մարդը չեք, որ սկուտեղի վրա ձեր սիրտն ուրիշներին եք բերում, բայց դուք տխուր մարդ եք, իսկ ես ուզում եմ, որ դուք ուրախ լինեք, որովհետև մարդ եք:

ԺԱԿ – Շնորհակալություն, դոն Դիեգո:

ԴԻԵԳՈ – Ես գործ չունեմ ձեր այդ... պատմությունների հետ, դրանք ինձ չեն վերաբերում և, չգարմանաք, դրանցից ես ինձ վեր եմ համարում, որովհետև ես կոսմոպոլիտ մարդ եմ և ինձ համար հայրենիք գոյություն չունի: Իմ հայրենիքն աշխարհն է:

ԺԱԿ – Խմենք, դոն Դիեգո:

ԴԻԵԳՈ – Խմենք, աշխարհի մարդ:

(Խմում են):

Մարդն աստծո ամենամեծ ստեղծագործությունն է, մայր Ժակ, բայց աստված ինքն էլ է վախեցել իր ստեղծածի հզորությունից և ստեղծելուց անմիջապես հետո ամեն ինչ արել է, որ կապանքների մեջ խեղդի նրան: Եվ նրան ծնողներ է տվել, որպեսզի նա պարտական լինի իր ծնողներին, եղբայրներ ու քույրեր է տվել, որպեսզի նա կաշկանդված լինի իր եղբայրներից ու քույրերից, երեխաներ է տվել, որպեսզի նա երբևէ չկարողանա գլուխ բարձրացնել, ստամոքս է տվել, որպեսզի նա անդադրում մտածի այդ անիծյալ աղիքը լցնելու մասին, և այդ ամենը համարելով քիչ, Բաբելոնն է ստեղծել, որպեսզի մարդիկ չհասկանան իրար, որպեսզի ամեն մեկը իր լեզուն ունենա ու իր հավատը և ատի մյուսի լեզուն ու հավատը: Աստծո ամենամեծ նենգությունն այն է, որ ստեղծել է ազգեր:

ԺԱԿ – Դոն Դիեգո, դոն Դիեգո, դուք իմ սրտից ջուր եք խմում: Ես հենց այդ անարդար աստծո զոհն եմ:

ԴԻԵԳՈ – Ուրեմն խմենք, աշխարհի մարդ:

ԺԱԿ – Ձեր կենացը, բարեկամս:

ԴԻԵԳՈ – Եվ հենց դրա համար էլ որսպես բողոք ես չունեցա ոչ կին և ոչ էլ երեխաներ, որովհետև չուզեցա կապել, կաշկանդել ինձ պարտականություններով, թողեցի իմ երկիրն ու թափառեցի աշխարհով մեկ, մինչև որ հավանեցի այս քաղաքն ու այստեղ եմ ապրում և ապրում եմ, ինչպես տեսնում եք, ազատ, անկախ, ինքնիշխան, մի փոքր, բայց խելացի կիսաստվածի պես: Դուր չի՞ գա այստեղ, կթողնեմ, ուրիշ տեղ կգնամ, ինձ կապող ոչ մի բան չունեմ ես, իսկ աշխարհը մեծ է:

ԺԱԿ – Ախր իմ ամբողջ ողբերգությունը դա է, դոն Դիեգո, ես էլ նույնն եմ մտածում, բայց բոլորը քարկոծում, ծաղրում, հալածում են ինձ: Ինչո՞ւ: Չէ՞ որ ես մարդ եմ, չեմ ուզում Հայաստանում ապրել: Ինձնից ի՞նչ եք ուզում, այ մարդիկ: Ես ուզում եմ անկախ ու հարուստ ապրել: Իսկ այնտեղ հարստանալու հնարավորություն չկա, ես շնորհք ունեմ, ես կարող եմ տեր լինել, իսկ այնտեղ ոչ թե տեր, չեն թողնում, որ ճարպիկ ծառա լինես նույնիսկ: Ես ուզեցի թողնել հեռանալ, իսկ նրանք երեսիս են թրքում՝ դու հայ ես, հայ ես, հայ ես: Եկել հասել եմ այստեղ, հիմա էլ տեղի հայերն են երես շրջում՝ դու հայ ես, հայ ես, հայ ես: Իսկ ես չեմ ուզում հայ լինել, չեմ ուզում: Ուզում եմ սովորական մարդ լինել ու լավ ապրել, բարեկեցիկ ու շքեղ, ուրիշներին ի՞նչ:

ԴԻԵԳՈ – Թույլ տվեք սեղմել ձեր ձեռքը, ազնիվ մարդ...

ԺԱԿ – Ահա... Ուրիշներին ի՞նչ:

ԴԻԵԳՈ – Ձեր կենացը, եղբայր:

ԺԱԿ – Ի վերջո հարյուր տեղ կարդացել ենք, թե մարդկության զարգացումը պետք է հասնի մի մակարդակի, երբ պետք է վերանան ազգերն ու պետությունները, պետք է ջնջվեն սահմանները և բոլոր մարդիկ պետք է խոսեն մի լեզվով:

ԴԻԵԳՈ – Այո, այդպես պետք է լինի:

ԺԱԿ – Դե ուրեմն ի՞նչ մի զարմանալու բան կա, որ դա ե՛ս եմ սկսում, այսինքն դուք և ես... այո, մենք հրաժարվում ենք մեր ազգային պատկանելիությունից և իրար հետ խոսում ենք ոչ թե իբրև իսպանացի և հայ, այլ իբրև պարզապես մարդիկ:

Կենացդ, աշխարհի մարդ: Հիանալի է հնչում:

ԴԻԵԳՈ – Կենացդ, աշխարհի մարդ:

(Խմում են, բնականաբար հետզհետե հարբելով):

Թեև իմ կարծիքով, մայր Ժակ, այդ միակ վերջին լեզվի հարցը շատ վեճերի տեղիք կտա:

ԺԱԿ – Այո, այո, շատ, արդեն վիճել են, վիճել են ու որոշել են:

ԴԻԵԳՈ – Ովքե՞ր,

ԺԱԿ – Մի՞ թե չեք կարդացել: Գրեթե բոլոր թերթերը տպագրեցին: Յունեսկոյի լեզվաբանական խառնածոդովը երկար դեբատներից և փակ քվեարկություններից հետո որոշել է, որ աշխարհի բոլոր մարդկանց համար իբրև ընդհանուր լեզու պետք է ծառայեն մալայերենը կամ հայերենը: Ըստ որում՝ նախապատվությունը տրվել է հայերենին, իբրև հին և ճկուն լեզվի:

ԴԻԵԳՈ – Ինչի՞նչ:

ԺԱԿ – Հայերենին:

ԴԻԵԳՈ – (Օհձադում է): Իսկ իսպաներե՞նը, անգլերե՞նը, ռուսերե՞նը, չինարե՞նը, ֆրանսերե՞նը:

ԺԱԿ – Որքան գիտեմ, իսպաներենի մասին ընդհանրապես խոսք չի եղել: Իսկ մյուս լեզուների թեկնածությունները մերժվել են, որովհետև վճռվել է նախապատվությունը չտալ որևէ մեծ պետության կամ մեծաքանակ ժողովրդի լեզվին՝ հնարավոր գերիշխանությունից խուսափելու համար:

ԴԻԵԳՈ – Եվ ուրեմն իսպաներենի մասին ընդհանրապես խոսք չի եղել:

ԺԱԿ – Չի եղել:

ԴԻԵԳՈ – Գիտես ինչ, շատ կբարկանայի, եթե այդքան ծիծաղելի չլիներ, ուրեմն խոսք չի եղել մի լեզվի մասին, որով գրել է մեծ Սերվանտե՞սը:

ԺԱԿ – Դո՞ն Կիխոտը աշխարհի ամենամեծ վեպերից մեկն է և Լամանչեցի ասպետն իմ ամենասիրած հերոսը, բայց արդարությունը պահանջում է ասել, որ իսպաներենի մասին խոսք անգամ չի եղել:

ԴԻԵԳՈ – Եվ ուրեմն ընտրվել է հայերե՞նը:

ԺԱԿ – Մալայերենը կամ հայերենը, բայց նախապատվությունը տրվել է հայերենին: Այդպես է:

(Խմում է):

ԴԻԵԳՈ – Լսիր, դու Լոպե դե Վեգա կարդացե՞լ ես:

ԺԱԿ – Իհարկե, կարդացել եմ, մեզ մոտ, Հայաստանում մինչև հիմա էլ բեմադրում են:

ԴԻԵԳՈ – Նա գրել է այնքան, որքան քո բոլոր հայ գրողները միասին վերցրած՝ ձեր ազգի ստեղծումից սկսած մինչև մեր օրերը, գիտե՞ս: Եվ նրա լեզվի մասին ոչ մի խոսք չի եղել:

ԺԱԿ – Չի եղել, դոն Դիեգո, այդպես է: Բայց դու ինչո՞ւ ես ասում հայ գրողները, դու հայերին ի՞նչ գիտես:

ԴԻԵԳՈ – Ես գիտեմ, որ քեզ չհաշված, հայերը չափազանց աշխատասեր, խելացի և հմուտ առևտրականներ են:

ԺԱԿ – Թույլ տվեք, թույլ տվեք, ես էլ ինձ չեմ հաշվում, որովհետև ես ոչ թե առևտրական եմ, ողորմած պարոն, այլ փող եմ կուտակում՝ մասնավոր հիվանդանոց բացելու համար: Որովհետև ես բժիշկ եմ, այո, դիպլոմով, որն իմ հայրենիքում այնքան էլ հեշտ չէ ձեռք բերելը: Իսկ ինչ վերաբերվում է առևտրականներին, ապա թույլ տուր ասել, որ քո տեղեկությունները հին են և օրապակաս, որովհետև ոչ մի փոքրաթիվ ազգ աշխարհի քաղաքակրթությանը այնքան շատ բան չի տվել և այնքան մեծեր չի տվել աշխարհին, որքան Հայաստանը:

ԴԻԵԳՈ – Օհն՝...

ԺԱԿ – Առանց օհոյի, եթե դու գիտությամբ զբաղվեիր, կիմանայիր, թե ովքեր են եղել Անանիա Շիրակացին, Մխիթար Հերացին, Վիկտոր Համբարձումյանն ու Մերգեյ Մերգեյանը, Օրբելիները, Միկոյանն ու Պետրոսյանը: Եթե դու նկարիչ լինեիր, գլխարկդ կհանեիր Սարգիս Պիծակի, Թորոս Ռուսիկի, Հովհաննես Այվազովսկու, Վարդգես Սուրենյանցի, Մարտիրոս Սարյանի, Մինասի անունների առջև:

Եթե դու գիրք կարդայիր, կխոնարհվեիր Մովսես Խորենացու, Սայաթ Նովայի, Թումանյանի, Վիլյամ Սարոյանի, Անրի Թրուայայի...

ԴԻԵԳՈ – Ուրեմն Ֆրանսիայի ակադեմիկո՞սն էլ է հայ:

ԺԱԿ – Ոչ միայն Ֆրանսիայի: Քեզ ուրիշ բան ասեմ՝ Անգլիայում ամենազեղեցիկ անգլերենով գրված վեպի համար առաջին մրցանակն ո՞վ ստացած կլինի:

ԴԻԵԳՈ – Էլի՞ հայ է:

ԺԱԿ – Այո, Լևոն Սուրմեյանն է...

ԴԻԵԳՈ – Հանկարծ սկսեցի մտածել, թե գուցե ե՞ս էլ հայ եմ, մայր Ժակ:

ԺԱԿ – Դժվար թե, չի երևում:

ԴԻԵԳՈ – Ապշելու բան է, ինչպե՞ս կարող էր իսպաներենի մասին խոսք չլինել: Այնտեղ հիմարնե՞ր են նստած, ինչ է: Հո հոգուս հետ չե՞ս խաղում, մայր Ժակ, իսկապե՞ս չի եղել:

ԺԱԿ – Ճիշտն ասած, որքան գիտեմ, չի եղել: Կամ գուցե եղել է և ե՛ս չեմ իմացել:

ԴԻԵԳՈ – Բայց խոստովանիր, որ շատ անարդար բան կլիներ, եթե այդ հանձնաժողովում խոսք չլիներ իսպաներենի մասին, մյո՞ւ ժակ:

ԺԱԿ – Ճիշտն ասած, ինձ էլ անարդար է թվում, դո՞ն Դիեգո:

ԴԻԵԳՈ – Ախր դու իսպաներեն չգիտես, ժակ, հազար ափսոս, որ չգիտես իսպաներեն, որովհետև դա աշխարհի ամենագեղեցիկ լեզուն է, ժակ...

ԺԱԿ – Դո՞ն Դիեգո...

ԴԻԵԳՈ – Դա աշխարհի ամենահզոր ու ամենաքնքուշ, ամենաբարի ու ամենադաժան, ամենաերգեցիկ ու ամենահարուստ, ամենաուրախ ու ամենատխուր լեզուն է, ժակ: Այդ լեզուն իմացողը աշխարհի ամենաերջանիկ մարդն է, բարեկամ: Եթե դու իսպաներեն իմանայիր, եթե դու միայն իսպաներեն իմանայիր, ես քեզ մի տող կասեի, ընդամենը մի տող, որ մայրս էր ասում, և դու լաց կլինեիր երեխայի նման:

ԺԱԿ – Իսկ եթե դու հայերե՛ն իմանայիր...

ԴԻԵԳՈ – Դե լսիր, լսիր, ժակ, մայրիկս ասում էր՝

Մի՛ ըա վո՛ լան, վո՛ լան, լոս գրո՛ւյոս... լսո՞ւմ ես՝

Մի՛ ըա վո՛ լան, վո՛ լան, լոս գրո՛ւյոս...

(Ասում է տխուր ու հանդիսավոր ու լաց է լինում, արցունքները հոսում են աչքերից):

Ախր սա անհնար է առանց արցունքի լսել, ներիր, բարեկամս, որովհետև մայրս ասում էր՝

Մի՛ ըա վո՛ լան, վո՛ լան, լոս գրո՛ւյոս...

ԺԱԿ – Բայց ինչո՞ւ ես լաց լինում: Վերջ տուր: Դիեգո, բավական է, եղբայր, և վերջապես ի՞նչ են նշանակում այդ խոսքերը:

ԴԻԵԳՈ – *(Շարունակելով լաց լինել):* Մայրս ասում էր՝

Տես՝ թռչում են, թռչում են կռունկները... ահավոր բան է...

ԺԱԿ – Դե լավ, դրա մեջ լաց լինելու ի՞նչ կա, Դիեգո... Բավական է:

ԴԻԵԳՈ – Ախր դու չգիտես, չգիտես, իսպաներեն դա շատ տխուր է հնչում, ժակ:

(Լցնում է բաժակն ու խմում է):

ԺԱԿ – Ապշելու բան է, նոր հիշեցի, հայերեն էլ դա շատ տխուր է հնչում, գիտե՞ս, Դիեգո:
Միայն թե հայերեն մայրս երգում էր.

Կռունկ, մեր աշխարհեն խաբրիկ մը չունի՞ս...

ԴԻԵԳՈ – Ժակ, Ժակ, դո՞, ինչու ես լաց լինում:

ԺԱԿ – Չէ, չէ, ես ուղղակի խմել եմ ուզում, Դիեգո: Խմենք, ախպեր ջան: Կենացդ, աշխարհի
մարդ...

ԴԻԵԳՈ – *(Հարբած է լրիվ):* Թող, թող, եղբայր, գրողի ծոցը, սուտ է, ամեն ինչ ու բոլորը սուտ է,
ես ի՞նչ աշխարհի մարդ, ես մի խեղճ ու տարաբախտ վտարանդի իսպանացի եմ
միայն, Ժակ, անտեր, հալածական ու որբ թոչուն եմ ես... ու ամեն-ամեն ինչ կտայի,
ամեն ինչ, լսո՞ւմ ես, միայն թե թեկուզ մի վայրկյան տեսնեի հայրենիքս... ախր ես
Մարսելում եմ ապրում, որ Իսպանիայիս մոտ լինեմ, որ Իսպանիայիս հովերն ինձ
հասնեն:

Ախր դու իմ հայրենիքը չես տեսել, Ժակ...

ՊԱՏԿԵՐ

*(Հավսեփի տունը: Սկզբում միայն Հայարփին է: Նա Հայաստանի ռադիոկայանն է փորձում
բռնել ռադիոընդունիչի վրա: Չի ստացվում, ինչ-որ ձայներ կան, բայց այլքը չի բռնվում:
Հայարփին համբերությամբ պտտում է բռնակը ու մեկ էլ հանկարծ աղմուկի միջից հստակ
հնչում է):*

ՌԱԴԻՈՆ – Երևանն է խոսում, Երևանն է խոսում... (Հնչում են ազդանշաններ):

(Ներս է մտնում Հովսեփը):

ԺԱԿ – Այս ի՞նչ է, մայրդ դեռ չի՞ եկել, Ժենեվկա:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Չէ:

ԺԱԿ – Գրողը տանի, նա արդեն ամեն չափ ու սահման անցնում է:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Կամաց, հայրիկ, Երևանն է խոսում:

ԺԱԿ – Իսկ ի՞նչ է խոսում, էլի բերքահավաք-մերքահավաքի մասին չէ՞, թե որևէ գյուղում
ակումբի նոր շենք են կառուցել: Երևա՛նն է խոսում, ինքդ էլ գիտես, որ ոչինչ չի լսվում
և ամեն օր պտտում, հա պտտում ես:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Կամաց, հայրիկ, ես լսում եմ:

ԺԱԿ – Այ աղջիկ, ի՞նչ ես լսում, ես չեմ լսում, դու լսո՞ւմ ես:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Որովհետև դու չես ուզում լսել:

ԺԱԿ – Լավ, հիմա դրա ժամանակը չէ, վերջ տուր և լսիր ինձ: Ես քեզ հետ շատ լուրջ եմ ուզում խոսել, աղջիկս:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Լսում եմ:

ԺԱԿ – Անջատիր, խնդրում եմ, խնդրում եմ:

(Նրա ձայնը այլ է հնչում: Աղջիկը զգում է, նայում է նրան ու անջատում է):

Ժենեվա, դու գիտես, որ ես աշխարհում քեզնից բացի ոք չունեմ: Մի ընդհատիր և լսիր ինձ: Այո, ոչ ոք չունեմ: Եվ եթե քեզ հետ որևէ բան պատահի, ես չեմ իմանալու, թե այլևս ինչի համար եմ ապրում: Որովհետև ես ամեն ինչ, ամեն ինչ արել եմ քեզ համար:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ինձ դժբախտացնելու համար:

ԺԱԿ – Դու ջահել ու հիմար աղջիկ ես: Դու կյանքը չես հասկանում: Ես ամեն ինչ այնքան խելոք էի մտածել, բայց բախտներս չբերեց, չխոսենք այդ մասին, քեզ ամեն ինչ հայտնի է: Եվ հիմա պատիվ ու հարգանք մի կողմ դրած, ճակատագրի նորանոր հարվածներին դիմանալով, ես՝ բժիշկ Հովսեփս խանութպան եմ դարձել, աշխատում եմ նեգրի նման գիշեր-ցերեկ, որպեսզի ապահովեմ քո ապագան, որպեսզի դու ապրես լիության մեջ, չիմանալով թե ինչ բան են հոգսն ու վիշտը...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ես այդ բոլորը չգիտեի, բայց իմացա այստեղ:

ԺԱԿ – Ոչ, ոչ, ո՛չ սխալ ես, սխալ, դրանք սենտիմենտներ են միայն, որ կանցնեն, հավատա ինձ: Եվ դու կապրես անկախ ու հարուստ, թագուհու նման: Ես ամեն ինչ անում եմ, որ դու ունենաս այն ամենը, ինչ ցանկանում ես, որ քո շրջապատից ամեն մեկը երանի տա քեզ և պատիվ համարի ձեռքդ համբուրելու, որովհետև դու իմ միակն ես, աղջիկս: Ախր ո՞ր ծնողը իր զավակի վատը կուզի, Ժենեվա, սիրելիս...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Դե՛ռ, որովհետև խլեցիր ինձանից ինչ ունեի, որովհետև պոկեցիր իմ շրջապատից, իմ ընկերներից, իմ տնից, իմ քաղաքից...

ԺԱԿ – Ամբողջ աշխարհը քեզ տալու համար: Որպեսզի երբ կարոտես՝ գնաս Հայաստան, շրջես քեզ համար, իսկ երբ ձանձրանաս՝ թոչես Մոնտե Կարլո, իսկ երբ հոգնես, բարձրանաս Ալպերը, իսկ երբ վշտանաս, հայտնվես Ակապուլկայում, իսկ երբ ուզես մենակ մնալ, քո փոքրիկ խրճիթը քաշվես, ինչ-որ տեղ Հավայան կղզիներում: Ահա թե որն է եղել իմ երազը, փոքրիկս: Այդ երազը ես փայփայել եմ ինձ համար և հիմա

կիսում եմ քեզ հետ և ուզում եմ, որ մենք միշտ երջանիկ ու միշտ համերաշխ ապրենք, աղջիկս:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Դա չի լինի, հայրիկ:

ԺԱԿ – Կլինի, աղջիկս, կլինի, եթե դու քեզ խելոք պահես, եթե խելոք չդնես զանազան լակոտ-լուկոտի հետ, եթե պահպանես քեզ և չզիտես ում և ինչի համար վտանգի տակ չդնես կյանքդ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Օհո՛, դու սկսել ես հետաքրքրվել իմ կյանքով:

ԺԱԿ – Ես միշտ էլ հետաքրքրվել եմ քո կյանքով, Ժենեվա: Երբ դու այդ ակումբը ընդունվեցիր, ես ձայն չհանեցի, որովհետև գիտեի, որ քամիներ կան գլխիդ մեջ և ժամանակ էր պետք, որ այդ քամիները հեռանային: Ես ուզում էի, որ դու որևէ զբաղմունք ունենայիր, թեև բոլորովին էլ չէի ուզում, որ դա՛ լիներ քո զբաղմունքը: Բայց ո՞ւմ մտքով կանցներ, որ դու ոտքով գլխով կխրվես քաղաքականության մեջ, կնետվես ամեն տեղ, որ դու կսկսես «Յումանիտե» տարածել: Ինձ ես մեղադրում արժանապատվությունս կորցնելու մեջ, բժիշկ-խանութպան, իսկ քեզ սագո՛ւմ է, որ փողոցային փոստատար ես դարձել:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Դա ինձ համար մեծ պատիվ է, մայր Ժակ: Ըստ որում, եթե հետաքրքրվել ես, կիմանաս, որ «Յումանիտե» տարածողները հասարակական կարգով են աշխատում, և որ դրանք մեծ մասամբ դասախոսներ են, ուսանողներ են, բանվորներ են և մտավորականներ, որ «Յումանիտե» է տարածում նույնիսկ Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր պրոֆեսոր Մառլոն:

ԺԱԿ – Հա, բայց ես նրանց հետ գործ չունեմ, ինչ ուզում են թող անեն այդ ամենքը և պրոֆեսոր Մառլոն էլ հետները: Ինձ համար կարևորը դու ես: Իմ ոտքերը թուլացան, երբ իմացա, որ այդ ստահակները հարձակվել են քեզ վրա:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Նրանք ինձ վրա չէին հարձակվում, նրանք հարձակվում էին «Յումանիտե»-ի այդ համարի վրա:

ԺԱԿ – Հա, բայց դրանք քո ձեռքին են եղել, Ժենեվա, և դու փոխանակ դեն նետելու և փախչելու, կովի ես բռնվել նրանց հետ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ես կովի չեմ բռնվել, ես ուղղակի չթողեցի, որ նրանք պայուսակս խլեն:

ԺԱԿ – Եվ նրանք խփեցին, ոտքի տակ գցեցին քեզ, սրիկաները:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Մերոնք անմիջապես օգնության հասան: Դու պետք է տեսնեիր, թե ոնց էին փախչում գլխապատառ...

ԺԱԿ – Աղջկա վրա են ձեռք բարձրացնում...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Նրանք ինձ ոչինչ չկարողացան անել... Ես իսկի օգնություն էլ չկանչեցի:

ԺԱԿ – Հա, բայց կարող էր շատ ավելի վատ վերջանալ, չէ՞, ձերոնք կարող էին մոտերքում չլինել, և նրանք կհաշմեին քեզ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ի՞նչ արած, մեր աշխատանքը միշտ էլ վտանգի հետ է կապված, բոլորս էլ գիտենք:

ԺԱԿ – Գիտեք և գն՞ում եք, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, այ աղջիկ, լավ, նրանք գնում են՝ աստված իրենց հետ, նրանք իրենց հարցերն ունեն, դո՞ւ ինչ գործ ունես ախր, նրանք քո ի՞նչն են, այ բալա:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Եթե մինչև հիմա չգիտես, ես ասելու բան չունեմ, հայրիկ:

ԺԱԿ – Բայց ե՛ս ասելու բան ունեմ, ես: Ես չեմ ուզում, որ դու կորչես, ես չեմ ուզում զրկվել քեզանից, դու իմ միակ հույսն ես, հասկացիր, աղջիկս, դու իմ միակն ես, և ես թույլ չեմ տա, որ քեզ խլեն ինձանից...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ես քեզ չեմ հավատում, հայրիկ:

ԺԱԿ – Դո՞ւ, դու ինձ չե՞ս հավատում:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Որովհետև դու այս ամբողջ պատմության մեջ ոչ մի անգամ մայրիկի անունը չսովեցիր, որովհետև դու ոչ մի անգամ չհիշեցիր մայրիկին: Բայց չէ՞ որ նա քո ամենամտերիմ մարդն է եղել: Իսկ հիմա նա քեզ համար ասես բոլորովին գոյություն չունի, ասես չկա, չի եղել: Դու նրանով երբեք չես հետաքրքրվում, երբեք չես մտածում նրա մասին: Դու չգիտես, թե նա ինչով է ապրում, ինչ է մտածում, ինչ է անում, դու նույնիսկ հենց այնպես, ձևականության համար ես հետաքրքրվում՝ նա տանն է թե չէ: Դու նրան չես սիրում և ուրեմն ինչո՞ւ պետք է ինձ սիրես, հայրիկ:

(Լռություն):

ԺԱԿ – Որքա՛ն հեշտ է հեռվից ուրիշին դատապարտելը:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Իսկ դու առարկիր, ասա որ այդպես չէ:

ԺԱԿ – Այդպես չէ, աղջիկս, և ցավում եմ, որ ինձ ստիպում ես ասել ամեն ինչ: Ես չեի ուզում նախապես վշտացնել քեզ, որովհետև թեև դու այլ կարծիքի ես, բայց ես սիրում եմ քեզ: Քո մայրը բարի և միամիտ կին է, Ժենեվկա: Նա պարզապես ուրիշ տեսակ է ծնվել, նա երբեք չսովորեց կյանքի խորքերը նայել ու ապրեց այսպես, կյանքի մակերեսի վրա, թիթեռնիկի պես: Այսինքն երևի գեներն էլ ինչ որ բան արժեն, որովհետև ճիշտ է, դու գիտես, որ նրա մայրը Մարսելից էր, բայց հարմար չենք գտել ասելու քեզ, որ պարում էր կաբարեում: Ուրախ, անհոգ կին էր: Ես մայրիկի դեմ ոչինչ չունեմ, զավակս, սիրել եմ և սիրելով էլ ամուսնացել եմ: Եվ երջանիկ եմ եղել: Ու թեև հետագայում համոզվել եմ, որ նա անընդունակ է զբաղվել որևէ լուրջ գործով, բայց դա ինձ չի խանգարել, և դու

կամ որևէ մեկը չի կարող ինձ մեղադրել, թե ես այլ կյանք եմ ունեցել և անուշադիր եմ եղել Մարիի նկատմամբ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Բայց այստեղ, այստեղ...

ԺԱԿ – Իսկ այստեղ, աղջիկս, մի տարի էլ չէր անցել, ինչ եկել էինք, երբ Մարին սկսեց բողոքել, թե ստամոքսը ցավում է:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Այո, իհարկե և դու էլ ասում էիր, թե սննդի փոփոխությունից կլինի:

ԺԱԿ – Իսկ ի՞նչ ասեի, ասեի, որ խմելուց ու ծխելու՞ց է... Բժիշկները նրան ասում էին, թե պետք է կանոնավոր կյանք վարել, խիստ դիետա պահպանել, իսկ նա ծիծաղում էր ու ասում էր կանցնի... Նա առանց այն էլ սիրում էր մի քիչ խմել իսկ հիմա խմում է, որպեսզի ցավը չգրա և ես ոչինչ ասել չեմ կարող, ոչինչ անել չեմ կարող... այո, այո, ես չեմ կարողանում նայել նրան:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ինձ մայրիկ, ինձ մայրիկ... գոնե հիվանդանոց տանենք, թող հսկողության տակ լինի:

ԺԱԿ – Թանկ է և անիմաստ: Դու չես պատկերացնի, թե որքան թանկ է, աղջիկս:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Ուրեմն կաբարեներն ավելի՞ էժան են նստում, հա՞, որտեղ նա սպանում է իրեն:

ԺԱԿ – Ի՞նչ կաբարե, ի՞նչ ես խոսում: Մեկ-մեկ սրճարան է մտնում: Գիտեմ:

ՀԱՅԱՐՓԻ – Իսկ քո կարծիքով նա որտե՞ղ է լինում օրեր շարունակ:

ԺԱԿ – Ինձ ասել է, որ մոր մանկության ընկերուհու, մի ինչ-որ պառավի մոտ է լինում, նստում, զրուցում, թուղթ են խաղում ու այնտեղ էլ խմում է մի քիչ: Ճիշտ չէ՞ ...

ՀԱՅԱՐՓԻ – Հա, և այդ պառավն էլ հենց «Գիշերային աստղ» կաբարեի հանդերձապահն է:

ԺԱԿ – Ի՞նչ... դու-դու համոզվա՞ծ ես:

(Հայարփին գլուխը կախ հեկեկում է: Հովսեփը դուրս է նետվում):

ՊԱՏԿԵՐ

(«Գիշերային աստղ» կաբարեի դահլիճի մի մասը: Ոչ շատ հեռու, հարթակի վրա տեղավորված է նվագախումբը: Կաբարեի մթնոլորտ: Կիսախավար է և աղմուկ: Նվագախումբը լուսավորվում է լուսարձակով, որը որսում է նվագողներից մեկին կամ մյուսին, իսկ հիմնականում մենակատարին: Նվագախմբի առջև պարերի հրապարակն է: Առաջին պլանում փոքրիկ մի սեղան է, որի ետևում նստած է տիկին Մարին: Նրանից այն կողմ երևում է մեկ ուրիշ մեծ սեղան, որը դեռևս զբաղված չէ: Հնչում է ռիթմիկ երաժշտություն: Մեկ ուրիշ սեղանի մոտ, գլուխը ձեռքերին դրած քնած է Մանվելը):

ՄԱՐԻ – *(Հանկարծ սեղմում է կուրծքը ու տնքում):* Օ՛հ...

ՏՂԱ – *(Մոտենալով):* Մադամին որևէ բա՞ն է պետք:

ՄԱՐԻ – Միշեյ, մադամ Միմիին կանչիր, խնդրում եմ:

ՏՂԱ – Հիմա, մադամ...

(Ինչ-որ մեկը օրորվելով մոտենում է Մարիին և առաջարկում է պարել: Մարին ցավից աղավաղված դեմքով թափահարում է գլուխը: Մարդը հեռանում է):

ՄԻՄԻ – *(Մոտենալով, խոսքու ձայնով):* Հը դարձյա՞լ վատ ես, Մարի:

ՄԱՐԻ – Մի հար էլ տուր, Միմի:

ՄԻՄԻ – Բայց այդպես հո չի կարելի, աղջիկս, սա թույն է ի վերջո: Դու հո օտար մարդ չե՞ս, սա էլ երրորդը կլինի:

ՄԱՐԻ – Տուր, Միմի, եթե միայն իմանաս, թե ինչպես է ցավում:

ՄԻՄԻ – Մի բաժակ ջուր բեր, տղա *(գրպանից հանում և շուրջը նայելով, Մարիին է մեկնում փոքրիկ մի հար):*

ՄԱՐԻ – Պետք չէ *(թափահարում է ձեռքը ու բերանն է գցում հարը):*

ՄԻՄԻ – Սպանես, առանց ջրի ամենա մանր հաբն իսկ չեմ կարող կուլ տալ, թեև կոկորդս, փառք աստծո, այնքան էլ բարակ չէ: Ուտելու բան կուզե՞ս:

ՄԱՐԻ – *(Թափահարում է գլուխը):* Տեսնել չեմ ուզում:

ՄԻՄԻ – Էհ, այդպես հո կսպանես քեզ, աղջիկս:

ՄԱՐԻ – Նրան եմ ուզում սպանել, Միմի:

ՄԻՄԻ – Ո՞ւմ:

ՄԱՐԻ – *(Ձեռքը կրծքին խփելով)*: Նրան, նրան, որ իմ մեջ է ու ինձ է սպանում: Ինչո՞ւ, ախր ինչո՞ւ, իմ ո՞ր մեղքի համար, Միմի:

ՄԻՄԻ – Խմե՞նք, Մարի:

ՄԱՐԻ – Ասա թող կրկնակի բաժին տան, ես եմ վճարում:

ՄԻՄԻ – Է՛յ, տղա, երկու անգամ երկու ի՞նչ կանի...

ՏՂԱ – Ուրախություն, մադամ Միմի:

ՄԻՄԻ – Ուրախություն բեր, տղաս...

ՄԱՐԻ – Քեզ վրա չե՞ն խոսի:

ՄԻՄԻ – Ո՞վ, հերթապահությունս հանձնել եմ Միշոյին: Հիմա ես իմ գլխի տերն եմ ու կարող եմ ծախսել աշխատածս մինչև վերջին սուն, առանց տեղից ելնելու: Եվ բոլորն էլ պարտավոր են սողալ իմ առաջ: Է՛յ, մի բան նվագեք, աշխատավոր ժողովրդի սգրուկներ...

Հիմա շա՛տ են ծուլացել մարդիկ: Մինչև փողը չտեսնեն, մատն էլ չեն շարժի: Իսկ մեր ժամանակ դահլիճում մարդ լինե՜ր-չլինե՜ր, ես ու հանգուցյալ մայրիկդ իրար ձեռքից խլում էինք միկրոֆոնը:

ՄԱՐԻ – Իսկ մի՞թե այն ժամանակ միկրոֆոն կար, Միմի:

ՄԻՄԻ – Կար, իհարկե:

(Տղան բերում է գավաթները):

ՏՂԱ – Համեցեք ըմբոստացած հրեշտակներ:

ՄԻՄԻ – *(Ծիծաղելով)*: Հա, հա, հա, ըմբոստացած: Այս տղան ուղեղ ունի, շատ առաջ կգնա: Կենացո՞ղ, տղաս, կենացո՞ղ, Մարի:

ՄԱՐԻ – Կենացո՞ղ, Միմի:

ՄԻՄԻ – Մեղմացա՞վ:

ՄԱՐԻ – Ասես չի էլ եղեր: Եթե իմանաս ի՞նչ երանություն է, երբ ոչ մի տեղդ չի ցավում... Ի՞նչ երջանկություն է...

ՄԻՄԻ – Հա, բայց հետո տեղը հանում է, չէ՞:

ՄԱՐԻ – Ամեն անգամ հույս ունեմ, որ այլևս չի հասցնի:

ՄԻՄԻ – Ժակը գիտի՞ :

ՄԱՐԻ – Չէ, դժվար թե...

ՄԻՄԻ – Սրտիդ այդքան մոտ մի ընդունիր, աղջիկս, հազար դեպք գիտեմ, որ սուտ է եղել: Իսկ մեկն էլ, մեկն էլ անընդհատ փորը բռնած գոռում էր, թե ուռուցք ունի, մինչև որ մի տղա բերեց, հանգստացավ: Հը, հը, հո բանման չկա՞ :

ՄԱՐԻ – *(Ակամա ժպտում է):* Երանի լինեք...

ՄԻՄԻ – Խմենք, Մարի... պարտքը հատուցելով է գեղեցիկ:

ՄԱՐԻ – Խմենք, իմ մայրիկի բարեկամ:

ՄԻՄԻ – Եվ քո բարեկամ: Էյ, տղա, երկու անգամ երկու ի՞նչ կանի:

ՏՂԱ – *(Հեռվից):* Զվարթություն, մաղամ Միմի:

ՄԻՄԻ – Դե, ուրեմն զվարթություն բեր, տղաս...

(Տղան բերում է: Անմիջապես խմում են):

(Մի նավաստի է մոտենում: Գլուխը խոնարհում է և Մարիին հրավիրում է պարելու):

ՆԱՎԱՍՏԻ – Մաղմուազել, երջանկացրեք ինձ...

ՄԱՐԻ – Ես չեմ պարում, մայր...

ՆԱՎԱՍՏԻ – Մաղմուազել, ես համառ եմ...

ՄԱՐԻ – Նրան մի բան հասկացրու, Միմի:

ՄԻՄԻ – Դու համառ չես, դու փտած կոճղ ես, վառելափայտ ես և նեխած պոմփոք, ութ տարվա քացախ ես, ճանապարհի քար ես, հոտած ճահիճ ես ու ձեթի տկճոր: Իսկ եթե շատ համառես, ես կգամ պարելու քեզ հետ և այնպես կտորոբեմ, որ քո փոխարեն թաց տեղ կմնա:

ՆԱՎԱՍՏԻ – *(Հռիճում է):* Բոցման է, բոցման՝ն, վա՛յ, էս ինչեր է ասում, տղերք... Այ քեզ կրակ պառավ...

(Հեռանում է):

ՄԻՄԻ – Իսկ գուցե դու իրոք պարելիր, աղջիկս:

ՄԱՐԻ – Հիմա՞ ... Ես հազվադեպ եմ պարում, Միմի...

ՄԻՄԻ – Իսկ քո մայրը ո՞նց էր պարում, գիտես, հալվում էր, դողում էր, ճախրում էր, մանավանդ երբ իսպանական պարեր էր պարում: Մեր կաբարեն իսպանացիներով լցվում էր, գալիս էին հատուկ մայրիկիդ տեսնելու:

Օ՛, հենց այս պարն էր պարում: Բայց նա ուրիշ էր, ուրիշ էր...

(Պարուհին իսպանական պար է պարում լուսարձակի տակ):

ՄԻՄԻ – Խմենք բոլոր նրանց համար, ովքեր եկել ու գնացել են... և պիտի գան ու գնան:

ՄԱՐԻ – Է՛յ, տղա, երկու անգամ երկու ի՞նչ կանի:

ՏՂԱ – Ծիծաղ, մադամ:

ՄԱՐԻ – Դե, ուրեմն ծիծաղ բեր, բարեկամ:

ՄԻՄԻ – *(Ծիծաղում է):* Շուտ սովորեցիր իմ լեզուն:

(Տղան բերում է, խմում են):

ՄԱՐԻ – *(Արդեն խմած է):* Իսկ մայրիկն այստե՞ղ է հայրիկին հանդիպել:

ՄԻՄԻ – Հա, բայց ապշելու բան էր, գիտես: Մարդիկ էին ներս մտնում, իրար ետևից, ես ու ժուժուն էլ հանգստանում էինք և նստած էինք այ, այն սեղանի կողքին: Ու մեկ էլ մի բարձրահասակ տղա ներս մտավ, մեծ-մեծ աչքեր ուներ ու երկար, էսպես կախ ընկած բեղեր: Ու մեկ էլ ժուժուն ասաց՝ տես, իմ ճակատագիրն է ներս մտնում: Դու իրեն ճանաչո՞ւմ ես, հարցնում եմ: Չէ, ասում է, երդվում եմ, բայց գիտեմ, որ դա իմ ճակատագիրն է: Եվ ի՞նչ ես կարծում՝ այդ տղան ուղիղ մոտեցավ մեզ, ձեռքը մեկնեց ժուժուին ու ասաց կոտրված ֆրանսերենով.

– Օրիորդ, եթե հիմա պարենք, ամբողջ կյանքում միասին ենք պարելու:

– Տեսա՞ր, – ասաց ժուժուն ու գնաց հմայվածի պես: Եվ էդ էր ու էդ:

ՄԱՐԻ – Ես էլի եմ խմել ուզում, Միմի:

ՄԻՄԻ – Դե, որ ուզում ես, խմենք: Է՛յ, տղա, երկու անգամ երկու ի՞նչ կանի:

ՏՂԱ – *(Արագ մոտենալով):* Լաց, մադամ:

ՄԻՄԻ – Ի՞նչ:

ՏՂԱ – Լաց, մադամ... Ինքներդ էլ գիտեք, որ դրանից հետո սովորաբար լաց են լինում:

ՄԻՄԻ – *(Քրքջում է):* Այս տղան շատ սրտովս է, Մարի, եթե լսես, որ մի օր սա Մարսելի քաղաքագլուխն է, չգարմանաս, երբեմն խելոք մարդկանց էլ են ընտրում: Բեր, տղաս, հենց մեր լաց լինելու ժամանակն է:

ՄԱՐԻ – Իսկ ես այնպես ծիծաղել եմ ուզում, Միմի, այնպես ազատ, անհոգ, բարձր քրքջալ եմ ուզում...

ՄԻՄԻ – Դե ուրեմն քրքջանք, գրողը տանի, չէ որ դրա համար լիուլի վճարել ենք:

(Գրկում են իրար ու սկսում են ծիծաղել, իրար ինչ-որ բան են ուզում ասել ու առանց հասկանալու, առանց իրար լսելու ծիծաղում են: Ներս է մտնում տղաների ու աղջիկների մի մեծ խումբ և աղմուկով նստում է ազատ սեղանի շուրջը: Նրանք արդեն գինով են և ուրախ: Սկսում են դատարկ բաժակները խփել սեղանին: Մատուցողն արագորեն մոտենում է):

ՏՂԱ – Ես ձեզ լսում եմ...

ՄԵԿԸ – Իսկ դու մեզ մի լսիր, բարեկամս, այսօր մենք քննություն ենք հանձնել, մեզ շատերն են լսել և բավական էլ ուշադիր: Դու մեզ գինի բեր և նվագ, ուրիշ ոչինչ:

ՏՂԱ – Նվագը ճանապարհին է, իսկ գինին կհայտնվի իսկույն...

(Խումբը հրճվագին բացականչում է: Հնչում է նվագը: Բոլորը գնում են պարելու: Շատ ուրախ, ոգևորիչ պար է: Իր սեղանի մոտ Մանվելը խմում է):

ՄԱՐԻ – Իսկ հիմա ես ուզում եմ երգել, Միմի:

ՄԻՄԻ – Ինչ անե՞լ:

ՄԱՐԻ – Երգել եմ ուզում, Միմի, մի՞թե քո հին ընկերուհու դուստրը իրավունք չունի երգելու: Ես երգել եմ ուզում և ուզում եմ երգել այնտեղ, որտեղ մի ժամանակ իմ սիրելի մայրիկն է երգել, Միմի:

ՄԻՄԻ – Ուրեմն կերգես... Շատ կուզենայի տեսնել, թե ով կհամարձակվի խանգարել մեզ:

(Մոտենում է նվագախմբին):

Լո՞ւ՛:

(Բոլորը զարմացած լռում են, կանգ են առնում: Միմին դիմում է նվագախմբի ղեկավարին՝ մի թղթադրամ նետելով դաշնակահարի ոտքերի տակ):

Ժուլիեն, զավակս, ես հիմա ուզում եմ, որ իմ աղջիկը երգի: Դեմ չե՞ք, բարեկամներս...

ԲՈՒՆՈՐԸ – Բրավո, բրավո, խնդրեմ, խնդրեմ...

ՋՈՒԼԻԵՆ – Ի՞նչ կուզենայիք, մադամ...

(Մարին առաջ է եկել և հայտնվել է հարթակի վրա՝ խմիչքից ու հիվանդությունից փայլող աչքերով)...

ՄԱՐԻ – «Բադամ, բադամը», մայեստրո...

(Սկսվում է երգը: Մարին երգում է ոգևորված, ինչպես երբեք, ինչ-որ նյարդային հիվանդագին, բայց ոգևորիչ ձայնով: Տղաներն ու աղջիկները սկսում են ձայնակցել ու պարել: Պարում է նաև Միմին՝ ջահել մատուցողի հետ: Երգը վերջանալուց հետո Մարին դեպի իր տեղն է գնում, ճանապարհին կնճռոտելով դեմքը, որովհետև ցավը սկսել է նորից և հանկարծ դեմ դիմաց տեսնում է Ժակին:

Հնչում են ծափերն ու ողջունյնի աղաղակները: Իսկ նա կանգնած է քարացած, հետո ասում է, խղճուկ ժպտալով):

ՄԱՐԻ – Ես լավ էի երգում, դու լսո՞ւմ էիր, Ժակ, տես ինչպես են ծափահարում, սիրելիս...

ԺԱԿ – Դու, դու խելագարվե՞լ ես, շուտ գնանք, այս ի՞նչ ես անում, Մարի:

ՄԱՐԻ – *(Մարին թեքվում, գրկում է Ժակի ծնկները):* Ես մեռնում եմ, Ժակ:

ՊԱՏԿԵՐ

(Հովսեփի բնակարանը: Լուսանում է: Սենյակի մի անկյունում, թիկնաթոռ-մահճակալի մեջ կիսապառկած է Մարին: Նրա կողքին, աթոռին զիջերագգեստով նստած է Ժակ Հովսեփը):

ՄԱՐԻ – Ջո՛ւր:

ԺԱԿ – Հիմա, սիրելիս, հիմա...

(Ջուր է տալիս նրան):

ՄԱՐԻ – *(Խմում է մի քիչ ու հանկարծ համբուրում է Ժակի ձեռքը):* Ներիք ինձ, Ժակ...

ԺԱԿ – Ինչ ես անում, ինչ ես անում:

ՄԱՐԻ – Ես քեզ շատ տանջեցի, սիրելիս, բայց ի՞նչ անեմ, վկա է աստված, որ չէի ուզում:

ԺԱԿ – Երեխաերեխա մի խոսիր, անուշա, ո՞վ չի հիվանդացել, կանցնի, կտեսնես, կլավանաս շուտով և ամեն ինչ, ամեն ինչ լավ կլինի:

ՄԱՐԻ – Դու այլևս բժիշկ չկանչես, Ժակ:

ԺԱԿ – Ինչո՞ւ, սիրելիս, նա քեզ դուր չի՞ գալիս, մեկ ուրիշին կհրավիրեմ:

ՄԱՐԻ – Ոչ մեկին մի կանչիր, խնդրում եմ: Խնայիր փողը: Ձեզ շատ պետք կգա:

ԺԱԿ – Դու ինձ մի բարկացնի, Մարի, փողն ի՞նչ է, թքած փողի վրա, միայն թե դու շուտ լավանաս... Ես այնքան փող կաշխատեմ... Մենք արդեն շատ փող ունենք: Դո՞ն Թողրիգեսը գործը գիտի, մտադիր ենք նույնիսկ մասնաճյուղ բացել Դիժոնում:

ՄԱՐԻ – *(Շրջում է գլուխը):* Է՛հ...

ԺԱԿ – Հիշո՞ւմ ես, դու մի անգամ էլ էիր հիվանդացել: Բարձր տաքություն ունեիր: Ու ես քեզ հարցրի՝ ի՞նչ ես ուզում, որ քեզ համար բերեմ, սիրելիս: Ասա, ինչ ուզում ես՝ կբերեմ... Ու հանկարծ՝ պաղպաղակ, ասացիր դու... ու ծիծաղեցիր:

ՄԱՐԻ – Հիշում եմ, հաջորդ օրը դու ինձ ծաղկած դեղձենու մի ճյուղ բերեցիր, Ժակ: Խոշոր–խոշոր ծաղիկներ էին և այնպիսի բուրմունք էր, և դու հիշո՞ւմ ես ինչ ասացիր...

ԺԱԿ – Չեմ հիշում, ի՞նչ եմ ասել, Մարի:

ՄԱՐԻ – Դու ասացիր, դե շուտ լավացիր, Չանգվի ձորում արդեն ցոգոլը մեծանում է և պահակները մեզ են սպասում:

ԺԱԿ – Հա, ինչ հաճելի էր, երբ թաքուն, վախվխելով պոկում ու ուտում էինք:

ՄԱՐԻ – Իսկ դու հիշո՞ւմ ես, թե ինչպես Ժենեվկային առաջին անգամ դպրոց տարանք, երկուսով, իսկ հետո թափառեցինք մի քիչ: Ու հետո երբ տուն դարձանք, տեսանք, որ Ժենեվկան տանն էր:

ԺԱԿ – *(Օհձադում է):* Հիշում եմ, իհարկե, աչքերը չոեց ու ասաց.

– Բա ի՞նչ անեի, զանգը տվեց, ես էլ տուն եկա»:

Միայն մի դաս էր նստել անպիտանը:

ՄԱՐԻ – Ախր ես քեզ այնքա՛ն բան ունեմ ասելու, Ժակ, բայց գիտեմ, որ գլուխդ ցավեցնում եմ: Հա, ամենակարևորը, ամենակարևորը չմոռանամ...

(Նա ինչ–որ բան է շշնջում):

ԺԱԿ – Ի՞նչ... *(թեքվում է):* Ես ոչինչ չեմ լսում, անուշա...

ՄԱՐԻ – Ես քեզ սիրում եմ, Ժակ...

ԺԱԿ – Խենթ, իսկական խենթ...

ՄԱՐԻ – Ես քեզ սիրում եմ, Ժակ ու միշտ էլ սիրել եմ և ուզում եմ իմանաս, ուզում եմ իմանաս, որ միշտ, միշտ, ամբողջ կյանքում հավատարիմ եմ եղել քեզ: Գլուխդ բարձր պահիր միշտ, ամուսինս:

ԺԱԿ – Լսիր, դու ի՞նչ ես ուզում ինձանից, դու ուզում ես, որ ես լա՞ց լինեմ, ինչ է, սենտիմենտալ աղջիկ:

ՄԱՐԻ – Չէ, բայց ես ուզում եմ իմանաս, որ ես այնքան էլ թույլ ու այն քան էլ հիմար չեմ եղել, Ժակ, ուղղակի քո կողքին եմ այդպես երևացել, որովհետև դու շատ–շատ խելոք և ուժեղ մարդ ես, սիրելիս:

ԺԱԿ – Դե, գիտես ինչ, ես քեզ հետ այլևս խոսել չեմ ուզում և ռադիոն անջատում եմ, ըհր, *(համբուրում է Մարիին)*: Այլևս ոչ մի խոսք: Քնիր, հանգստացիր մի քիչ:

ՄԱՐԻ – Մի բան էլ ասեմ ու նոր քնեմ, հա՞, Ժակ:

ԺԱԿ – Ասա, բայց լուրջ ու խելոք բաներ ասա, թե չէ կանջատեմ նորից:

ՄԱՐԻ – Ամենալուրջը կյանքում իմ ասածներից, միայն խոստացիր, որ կանես:

ԺԱԿ – Դու գիտես, որ ես երբեք չեմ մերժել քեզ:

ՄԱՐԻ – *(Քիչ բարձրանում է)*: Ուրեմն... այն բանից հետո... դե...

ԺԱԿ – Ինչի՞ց հետո, Մարի:

ՄԱՐԻ – Այն բանից հետո... որ ես այլևս չեմ լինի, երդվիր, որ Հայարփիին Հայաստան կուղարկես:

ԺԱԿ – Ի՞նչ ես խոսում, ինչ ես խոսում, ես ասում եմ, որ քեզ ոչինչ էլ չի լինելու, դու առողջանալու ես, Մարի, սիրելիս...

ՄԱՐԻ – Ես ասում եմ, այն բանից հետո...

ԺԱԿ – Այս ի՞նչ մղձավանջ է, տեր աստված...

ՄԱՐԻ – Տես, ես քեզ համար ոչինչ չեմ ասում, Ժակ, ես գիտեմ, որ դա քեզ համար շատ դժվար է: Ես քեզ համար ոչինչ չեմ ասում, Ժակ, ապրիր ինչպես կարող ես, միայն թույլ տուր, որ Հայարփին հայրենիքում ապրի: Թող նա ապրի, Ժակ:

ԺԱԿ – Օ՛հ...

ՄԱՐԻ – Դու ինձ խոսք տվիր, Հովսեփ:

(Հենախոսի ուժգին զանգ: Երկունս էլ ցնցվում են: Ժակը նետվում է դեպի լսավորը):

ՄԱՐԻ – Ո՞վ է, ո՞վ է, Հովսեփ:

ԺԱԿ – Այո՛, ի՞նչ, որտե՞ղ... ո՞վ է նոնակ նետել, որտե՞ղ է պայթյունը եղել, մայր, աղաչում եմ, բարձր խոսե՞ք, ես ոչինչ չեմ լսում, պայթյունը որտե՞ղ է եղել, մայր...

ՄԱՐԻ – *(Ջջում է):* Հայարփին...

(Էկրանը մթնում է միանգամից, հետո նորից լուսավորվում է վառ, նորից է մթնում ու նորից լուսավորվում: Եվ ամեն ինչ սկսվում է պտտվել խենթորեն, ողբերգական նվագի հնչյունների տակ: Ասես թե կործանվում է աշխարհը):

ՊԱՏԿԵՐ

(Կիրակնօրյա դպրոցի դասարան: Պատերին ամենուրեք Սովետական Հայաստանի կյանքը պատկերող նկարներ են: Հայ գորավարների, հայ գիտնականների, հայ գրողների դիմանկարները: Գրատախտակի վրա կավիճով գրված է. «Այբ, բեն, գիմ...»: Բայց դասարանը դատարկ է, ամայի է: Գրասեղանի մոտ թիկունքով դեպի դուռը նստել, երկու-երեք տետրերն է ուղղում ուսուցիչ Պոտոսյանը: Նրան է մոտենում Հովսեփը: Նա գրեթե ծերացել, անճանաչելիորեն փոխվել է, կռացել: Երկար նայում է ուսուցչին, ապա դիմում կամացուկ):

ԺԱԿ – Ուսուցիչ...

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – *(Շրջվելով):* Ա՛, բարև, Հովսեփ, բարև, նստիր...

ԺԱԿ – Շնորհակալություն, որ սպասել եք ինձ և ներողություն, որ ուշացա, ձեր զանգելուց հետո անակնկալ գործ պատահեց:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ոչինչ, ես, միևնույն է, ոչ մի տեղ չունեմ գնալու: Ի դեպ քեզ մի մարդ էր հարցնում, ես ասացի, որ շուտով այստեղ ես գալու: Նորից զանգ կտա:

ԺԱԿ – Ո՞վ էր, պարոն Պոտոսյան:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ասաց Անդրանիկ է անունը, Հայաստանից է եկել...

ԺԱԿ – Անդրանիկ, Անդրանիկ... ո՞վ կլինի, տեսնես... Իսկ ի՞նչ էր ուզում, ոչինչ չասա՞՞ց:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ոչ, ոչինչ չասաց:

(Հենախոսի զանգ):

Վերցրու, նա կլինի:

(Հովսեփը վերցնում է լսափողը):

ԺԱԿ – Այո, Հովսեփին է: Անդրանիկը... Ներեցեք, ո՞ր Անդրանիկը, դերձակ, այո, այո, հիշում եմ, իբրև տուրիստ եք եկել: Ընդմիջ տա...

(Պոտոսյանը բարձրացրել է գլուխը, լսում է):

Իսկ ես ձեզ չեմ ուզում տեսնել: Ես ձեզ չեմ ուզում տեսնել: Ես ինձ չեմ ուզում տեսնել, լսում եք:

(Յաճ է նետում լսափողը):

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ահա մեկը նա... և ի՞նչ էր ասում:

ԺԱԿ – Ասում էր, որ ես կհասկանամ իրեն, օգնություն էր խնդրում:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Եվ ինչո՞ւ են թողնում, որ դուք այստեղ հասնեք... Ինչո՞ւ են թողնում, որ դուք այստեղ հասնեք... չեմ հասկանում:

ԺԱԿ – Դուք ներկա և մասնակից էիք ինձ հետ պատահած ահավոր դժբախտություններին, ուսուցիչ... Կարո՞ղ եմ հուսալ, որ ներել եք ինձ:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Ես սրտանց ցավակցում եմ քեզ, Հովսեփ: Այն ողբերգական դեպքերից հետո երեք անգամ ձեր տունն եմ եկել և միշտ փակ եմ գտել ձեր դուռը:

ԺԱԿ – Ես եկել եմ հրաժեշտ տալու ձեզ, պարոն Պոտոսյան: Ես չեի կարող հեռանալ, առանց ձեզ վերջին հրաժեշտ տալու:

ՊՈՏՈՍՅԱՆ – Է՞լ ուր ես գնում, Հովսեփ, է՞լ ուր ես գնում, մարդ աստծո... Ո՞ւմ են պետք այդ գոհերը, ասա ինձ, ո՞ւմ համար են այդքան տառապանքն ու վիշտը: Քի՞չ են կոտորել մեր ազգը, քի՞չ են սպանել, հիմա էլ ինքնասպա՞ն ենք լինում:

Ինչո՞ւ, ինչի՞ համար ախր, սա ի՞նչ անհեթեթ, ինքնահնար ողբերգություն է:

Է՞լ ուր եք գնում, մարդ աստծո:

ԺԱԿ – Չգիտեմ, չգիտեմ, ուսուցիչ, չգիտեմ...

(Վարազույր)